

נעימים אמריה

ממעיינותיו של הגאון החסיד רבי מיכאל אריה ראנד שליט"א

ג'ק"ק חנוכה תשפ"ה
שנת ב' ג'ק"ק ח'

ויהי נא אמרינו לרצון לפני אדון כל

"על פתח ביתו מבחון"

להבדל הברור והחדד שהיה בדורות הקודמים בין "רשות היחיד" ל"רשות הרבים".

* * *

למעלה מ-2000 שנה, יושבים להם אבות ובנים, הורים וילדים, בתוך הקור החורפי ובאפילת הלילה, מול נרות חנוכה. האור המרצד לנגד עיניהם – אור קדוש הוא! אור של "פרסומי ניסא"! אור קטן המבטא את נצחון האור האלקי על החושך של מלכות יון. אור הזועק: יהודים אל ייאוש!

שכן המצב הרוחני של אותו דור – ירוד היה ביותר. דור שלם נמשך אחרי תרבות יון, ומלחמת החושך היוונית מול הקדושה היתה מלחמת תרבות המגובה בחרב ובחנית. להם היה הכח והממשלה, והמעשים שלא הסכימו עמהם – נסבחו ונשחטו! "מה לך יוצא ליסקל? על שמלתי את בני! מה לך יוצא לישרף? על ששמרתי את השבת! מה לך יוצא ליהרג? על שאכלתי מצה! מה לך לוקה בפרגול? על שעשיתי סוכה! על שנשלתי לולב! על שהנחתי תפילין! על שהטלתי תכלת! על שעשיתי רצון אבא שבשמים!" (ויק"ר לב, א).

המצב היה נראה אבוד לגמרי. חושך עולמי השתלט על בני ישראל. "חשיכה" – זו יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה! (ב"ר מד, ז). והנה נתעוררו מתתיהו כהן גדול ובניו הקדושים והחליטו בכוחות עילאיים: לא עוד! לא נשאר את החושך בלא שום תקות אור! במסירות נפש כמו "י"ב בני חשמונאי ואלעזר" להלחם "כנגד כמה רבבות" (רש"י וזאת הברכה לג, יא) והצליחו!

ויהי אור! חזר האור להאיר בכתבילה! קץ שם לחשך (איוב כח, ג)! ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם כו, מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוֹשֵׂי תוֹרָתָךְ!

זהו אורו של נר החנוכה! אור הזועק: אל ייאוש! גם כיום יכולים אנו "לגרש את החושך"! נדליק אור קטן בביתנו, וביושבינו מול הנרות נקבל עם צאצאינו יחדיו קבלה אחת קטנה של "התרחקות מרשות הרבים". בכוחות משותפים ננסה להחזיר את הבית למה שהיה בדורות עברו: מקום מוגן ו"בית יהודי" על כל המשתמע! מבצר של יראת שמים והליכה בדרכי ה'!

נדליק נר קטן, ובד בבד נסגור את ה"חלונות" הפונים לרשות הרבים, לכל תכנס "רוח פרצים" – תרתי משמע, ותכבה את האור שהדלקנו! לא ניתן ל"רחוב" לקחת מאתנו את נקודת נפשנו – "עמלנו אלו הבנים!"

* * *

"דהנה מצב ישראל היה אז קשה מאוד, אשר רבים מהחסידים נהרגו, והנשארים היו בחרפה וברעה גדולה – מתחבאים במערות, והיוונים האורזים היו מחפשים אחריהם להשמידם, ויתר העם לא עמדו בנסיון ונתנו את ידם ליוונים, וכמעט שכבתה גחלת ישראל, ואין איש מתעורר כלל לעשות דבר לטובת הדת, כי היו כולם כמתיאשים כו. ועל זה אמר הכתוב (זכריה ט, יא) וְעוֹרְרֵי בְנֵי צִיּוֹן עַל בְּנֵי יוֹן, והמפרשים עמדו על לשון 'וְעוֹרְרֵי', ולפי דברינו יצדק מאוד הלשון הזה, שהשי"ת עורר אותם לכלל ישנם כמתיאשים, עד שחשמונאי ובניו הרימו ראש לצאת לקראת נשק בגודל לבב כו.

"והנה זה נשאר לדורות, בימים ההם בזמן הזה באה התעוררות בלב אנשים אפילו המתיאשים, אם אך צר להם ממצבם הנוכחי. וכמו אז כו – כן היום, כל איש מצוק ומר נפש הרובץ תחת משא מלך זקן וכסיל, ומצפה ומשתוקק להוושע, אך חסר לו התחזקות והתעוררות לאמר עֲלֵה נְעִלָה וְיִרְשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ, והוא כמתיאש בעיני עצמו לצאת מהמבוכה הזאת – בחושבו כי הרבה פעמים התחיל ולא עלה בידו לגמור, על כן איננו מאמין בעצמו שעוד הברירה בידו והבחירה חפשיה, ושואם יקבל עליו מהיום לפרוק ממנו "עול חשבונות הרבים אשר חשבו בני האדם" ולקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, לכתוב ידו להשי"ת, יעשה ויצליח, לאיש כזה באה היום התעוררות מלמעלה כמו מאז שנאמר וְעוֹרְרֵי בְנֵי צִיּוֹן עַל בְּנֵי יוֹן (שם משמואל) מאמרי חנוכה תרע"ג ל"ב ב).

יהודים יקרים! יכולים אנו! בכח המצוה ובסגולת הימים "נגרש את החושך" ונאיר מחדש את נפשנו ואת נפש צאצאינו!

נודע ומפורסם בישראל, שעיקר תקנת נר חנוכה היתה להניח הנרות "על פתח ביתו מבחון" – בכדי להראות ולגלות הנס לבני רשות הרבים. "פרסומי ניסא". ואולם, עם כל זה, ברוב ימות הגלות, בהיותנו שרויים בין הגויים, מפני הסכנה – קבעו ישראל הדלקתם בתוככי הבית פנימה, וכפי שהעידו בדבר הראשונים והפוסקים. מנהג זה להדליק בפנים נשאר קיים גם לאחר שחלפה ועברה הסכנה, על אף שהדבר תמוה, וכלשונו של רבינו האור זרוע (הלכות חנוכה סי' שכג) "והאידנא דליכא סכנה לא ידענא מאי טעמא אין אנו מדליקין בחצירות" [בדור האחרון ישנם שהחזירו את עיקר התקנה למקומה ומדליקין בחוץ, בפרט בארץ ישראל, אך עדיין מנהג רוב ישראל להדליק בפנים – כבדורות עברו].

יש שיישבו את המנהג בכך שחוששין אנו שמא תחזור הסכנה למקומה, וכדמצינו במנהגי ישראל שהשתנו ולא חזרו למקומם – מטעם "שמא יחזור הדבר לקלקול". אולם גם אם נצליח ליישב את הנקודה ההלכתית, עדיין יש לנו להתבונן בנקודה הרעיונית. כלומר: אחר שחלק עיקרי בתקנת הדלקת הנרות היה בכדי להאיר את הארת הנס לבני רשות הרבים, שלכן קבעו את מקום ההדלקה על פתח הבית מבחון, כיצד איפוא מקיימים אנו כיום דבר עיקרי זה – להאיר את האור החוצה?

בספרי החסידות מיישבים את הענין בשני סגנונות – ושניהם לדאבונינו אמיתיים עד מאוד:

א[ב] בזמן התקנה, כשהיה ביהמ"ק על מכוננו, היה בכוחנו להאיר את הארת הנס גם לרשות הרבים. אולם לאחר החורבן, כאשר הדורות מתמעטין והולכין, עד שרשות הרבים הפכה למקום טומאה ופריצות נוראה, אין בנו את הכח להאיר החוצה. רוצים היינו עד מאוד – אלא שהדבר למעלה מכוחנו. ולפיכך מדליקין אנו בפנים, בתקוה שנוכה להאיר לפחות לבני הבית פנימה (גנוז יוסף) מתלמידי המגיד ממעזריטש חנוכה ד"ה והנה; ידברי שמואל, ניקלשבורג מאמרי חנוכה).

ב[ב] בזמן התקנה, כשהיה ביהמ"ק על מכוננו, היה הבדל חד וברור בין "רשות היחיד" ל"רשות הרבים". בפנים – היה רשותו ושליטתו המלאה של היחיד, ואילו בחוץ – שם שלטו כוחות החיצונים. אולם לאחר החורבן, ובפרט בהמשך הדורות, הרחיבה רשות הרבים את מקומה – וחדרה גם פנימה לתוככי הבית. ולפיכך כיום כשמדליקין אנו בפנים, מדליקין אנו למעשה ברשות הרבים, כי חדרו חדרה רשות הרבים אל תוככי הבית פנימה (ע"פ נר ישראל, מזקני המגיד מקאזניץ ז"ע אורח מו; שפת אמת מאמרי חנוכה תרל"ד ליל ב).

כמדומני שאין צורך כלל להרחיב בביאור הענין, שהרי הדברים גלויים לעין כל. שכן אם בדורות ההם, ברוב שנות הגלות, התגוררו רוב ישראל בכפרים ובעיירות קטנות, והיו מחנכים את ילדיהם בתוככי הבית פנימה – הרחק מ"רשות הרבים", הרי שכיום לדאבון לב אין אפילו בית יהודי אחד בכל העולם היכול להתפאר ולומר: "אצלנו מתחנכים הילדים רק ממה שרואים וחווים בבית!" שכן בסגנון תחיים כיום, ה"רחוב" קרוב עד מאוד אל "פנים הבית", ואנו וצאצאינו "נושמים" את הרחוב מקטן ועד גדול.

ה"מידע" שלנו ושל צאצאינו – בין אם נחפוץ בכך ובין שלא – מקורו מה"רחוב". מרשות הרבים. מהעיתונים. מהאינטרנט. מה"קוים" למיניהם. הכל חודר אלינו פנימה. חיים אנו כמעט בתוך רשות הרבים. נמשכים אחריו. מתעניינים בו. מתלבשים על פיו. מדברים כמעט כמוהו. ואם כי בודאי ישנם בתים רבים אשר הם שמורים וטהורים יותר מאחרים, סוף כל סוף אין בית יהודי אחד שלא חודרת אליו השפעת רשות הרבים פנימה. אם לא אל האב, אזי אל האם, ואם לא אליהם – אזי לילדיהם.

לדאבון לב זהו סגנון תחיים כיום. ולפיכך את תקנת חז"ל להדליק את הנרות "על פתח ביתו מבחון" בכדי להאיר לבני רשות הרבים – מקיימים אנו בתוככי הבית פנימה. כי האבא הוא "רשות הרבים", והאמא "רשות הרבים", והצאצאים כולם "רשות הרבים"... מהי איפוא עבודתנו כיום? להדליק נר קטן של קדושה, נר קטן של טהרת הנפש, של ריחוק ממלכות יון, של התקרבות להשי"ת, ולגרש את החושך החוצה! לסלק מאתנו עד כמה שנוכל את ה"הוי הרחובי" שחדר אלינו פנימה, ולהחזיר אותנו ל"שפיות", ליהדות המקורית,

קביעות 'על הנסים' והלל דחנוכה

נר חנוכה – שלג

"חסרון בתפילה" וכאמור, ומצד ההזכרה אינו מעכב – כיון שהם מדרבנן.

* * *

אך האמת והברור בכל זה, דהנה ידועים דברי ה**לבוש** בריש הלכות חנוכה, והעתיקים **המ"ב** שם (סי' תרע סק"ו), ש"הטעם דלא קבעו כאן לשמחה כמו בפורים, כי בפורים היה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגויות – שהוא ביטול משתה ושמחה, ולא את הנפשות, שאפילו המירו דתם ח"ו לא היה מקבל אותם, לכך כשהצילם הקב"ה ממנו קבעו להללו ולשבחו ויתברך גם כן על ידי משתה ושמחה. משא"כ במעשה דאנטיוכוס שלא גזר עליהם להרוג ולהשמיד, רק צרות ושמונות כדי להמיר דתם, כמו שאנו אומרים "להשיכים תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך", ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבוסים תחת ידם ולהעלות להם מס וחזרונם לאמונתם ח"ו – לא היו מבקשים יותר, אלא שהגביר הקב"ה יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות לבד, כלומר: כיון שהם רצו למנוע אותנו מזה לכפור בדתו ח"ו, ובעזרתו יתברך לא הפיקו זממם וגברו ידינו, לכך אנו מודים ומשבחים לו על שהיה לנו לאלהים ולא עזבנו מעבודתו."

ומפשטות הדברים נראה לכאורה שחנוכה נקבע **דוקא להלל והודאה** – לעומת סגנון הצרה שהיתה **נפשית**, ואילו פורים נקבע **דוקא למשתה ושמחה** – לעומת סגנון הצרה שהיתה **גופנית**, אך אם כן יש להתבונן מהי שאלת הגמרא במגילה (יד, א) מפני מה אין אומרים הלל בפורים – ותירצה ג' תירוצים, הא אמרת שפורים נקבע **דוקא למשתה ושמחה** לעומת הצרה שהיתה גופנית, **ולא להלל והודאה**. ומאי סלקא דעתך איפוא לומר הלל בפורים?

ועל כרחק צריך לומר, שבכלל קביעות ימי הפורים "למשתה ושמחה" נכלל בזה **בדון מכל שכן** גם הלל והודאה, דהיינו: **שאם נקבעו ימי הפורים "למשתה ושמחה" – כל שכן שנקבעו "להלל והודאה"**, והחידוש בחנוכה הוא שהגם שלא היתה בהם קביעות "למשתה ושמחה" – עם כל זה קבעום ועשאום ימים טובים לפרט זה של הלל והודאה בלבד.

ותראה שגם ה**לבוש** עצמו דקדק בלשונו לשאול מפני מה **"לא קבעו כאן לשמחה כמו בפורים"**, ולא שאל להיפך: מפני מה **"לא קבעו פורים להלל והודאה כמו בחנוכה"**. וגם בתירוץ נקט שבפורים כשהצילם הקב"ה ממנו קבעו להללו ולשבחו ויתברך **"גם כן"** על ידי משתה ושמחה, משא"כ בחנוכה שלא קבעום אלא להלל ולהודות **"לבד"**. אשר נראה מכל זה, דבכלל קביעות פורים למשתה ושמחה נכלל גם הלל והודאה, אלא שבקביעות חנוכה להלל והודאה אין בכלל זה משתה ושמחה.

ומעתה נראה דלא שאני כלל פורים מחנוכה לענין הודאה, כי בשניהם החיוב שיהיה "לומר על הנסים בהודאה" **מצד עצם קביעות הימים** – ולא מצד הזכרת "מעין המאורע". ולכן שפיר שאלה הגמרא מפני מה אין אומרים הלל בפורים, כי אם נקבעו הימים למשתה ושמחה – כל שכן שנקבעו להלל והודאה נמי, והוצרכו לזה ג' תירוצים [בדאמרינן שם: **(א)** לפי שאין אומרים הלל על נס דחוק קביעות **(ב)** קריאתה זו הלילא. **(ג)** דאכתי עבדי אחשוורוש אנו, כלומר: בדשעת נס פורים נשארו עדיין תחת יד מלכות מדי ופרס]. וד"ק.

ואם תאמר: כיון שקביעות חג כוללת עמה גם הלל והודאה, אם כן מפני מה לא קבעו גם בפורים המועדים לומר "על הנסים" בהודאה, הרי גם הם נתקנו על נס דיציאת מצרים. ויש לומר, דקושיה זו אינה דוקא על **"על הנסים"**, אלא גם על עיקר ברכת **"שעשה נסים"** שלא תיקנוה לאומרה במועדים, וכבר עמדו הראשונים בקושיה זו, ואני עני אספתי כמה ביאורים בזה בספרי הדל **כהלכות הפסח** (מהדורת תשע"א, פרק קדש, עמ' קצ-קצא), ומה שנענה שם – נענה גם על קושיה זו. ואכמ"ל בזה.

קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה (שבת כא, ב), פירש רש"י: לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה, ומוכח בדעת רש"י דדין "על הנסים" בחנוכה, אינו מצד הזכרת **"מעין המאורע"** דכל יו"ט, אלא שזה **מעיקר קביעות החג** שקבעוהו בהלל והודאה. וכן להלן כד, א באיבעיא "מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון", מפרש רש"י (ד"ה בברכת המזון): בתפילה פשיטא לו, **שהרי להלל ולהודאה נקבעו**.

ולפי זה, שאני "על הנסים" **דחנוכה** מ"על הנסים" **דפורים**, שהרי פורים לא נקבע בהודאה, ומ"מ נתקן בו "על הנסים". ונצטרך לומר, ד"על הנסים" דפורים הוא בגדר הזכרת "מעין המאורע", ואילו "על הנסים" דחנוכה הוא מעיקר קביעות היום. וכן העלה **האבני נזר** (סי' תקז סק"ה) בדעת רש"י (אמנם ראה שם סק"ו מהתוספתא).

אלא שאם כן יש להתבונן, לשם מה קבעו כלל חנוכה **"בהודאה"**, הרי גם בלא הקביעות היינו מזכירים "על הנסים", מצד הזכרת מעין המאורע, וכמו פורים **שקדם לחנוכה**, שאף שלא נקבע בהודאה, מכל מקום מזכירין בו "על הנסים" **מצד הזכרת "מעין המאורע"**. ובשלמא אם הוא סבירא לו להשוות "על הנסים" בחנוכה חוזר ומתפלל, יש לומר שמישום כן נקבע זאת בעיקר החג, **לענין דיעבד**, אולם הרי נפסק להלכה (סי' תרפג) דכבר פשוט ש"על הנסים" אינו מעכב בדיעבד [ואפילו לדעת **המרדכי** בשם **האבני העזרי**, שהעתיקו הב"ח והב"ט שם, דמעכב אפילו בדיעבד, כבר האריך הב"ח להוכיח שלא סבירא להו כן אלא בברכת המזון, ולא בתפילה].

ובדרך רחוקה יתכן לומר, שקודם שקבעו חנוכה בהודאה, לא הזכירו כלל "על הנסים" בפורים [ואולי היו מזכירין את היום ב"עילה ויבוא"], ורק אחר נס דחנוכה שקבעוהו בהודאה, נסתה חזר והתקינו גם בפורים להזכיר היום בהודאה – כדי להשוות את המועדים דרבנן להדדי. אלא שזהו דבר מחודש.

* * *

ונהנה בעיקר הדבר שאין "על הנסים" מעכב בדיעבד, והשוות אינו חוזר ומתפלל, יש להתבונן: הרי חסר לו **עיקר הקביעות** – שנתקן לומר על הנסים בהודאה, ולמה שאני ענין זה מהדלקת הנרות והלל בדודאי מעכבין. ואולי כן היתה הקביעה מתחילה, שדין ההודאה אינו אלא לכתחילה.

ויתכן לומר עוד, כי הקביעות היתה להודות לפניו יתברך, אלא שלא רצו לקבוע הודאה גרידא, וקבעוהו לאומרה בתוך ברכת ההודאה שבתפילה, אבל לא הוה **חסרון בתפילה** כל שלא הזכיר "על הנסים" – כמי שלא הזכיר מעין המאורע דיו"ט ור"ח, כי כאן היתה זאת קביעות שאינה שייכת לתפילה, אלא שקבעו את מקום ההודאה בברכת ההודאה. והוה כעין **"תפילת ענוה"** שאינה ברכת התפילה (סי' תקס"ט ב'), ואמאי, כי היא תפילה בפני עצמה על התענית, אלא שקבעוהו לאומרה בתוך שמו"ע, אבל לא הוה "חסרון בתפילה" כל שלא הזכירה. ואין הכי נמי, חסר לו לאדם השוכח "על הנסים" חלק עיקרי מקביעות החג שנקבע "להודאה", **אבל אין אנו יכולים להושיעו ולומר לו להתפלל מחדש**, כי לא היה לו שום "חסרון בתפילה", והוא באמת מעוות שאינו יכול לתקון, וכמי שהגיע הלילה ונזכר שלא אמר "הלל", או שעבר עליו "עד שתכלה רגל מן השוק" ולא הדליק.

אלא שכנגד סברא זו, שוב עומד נגנדי על הנסים **דפורים**, שלא נקבע מעיקר קביעות היום, ועל כרחק שהוא משום הזכרת "מעין המאורע", ואם כן למה אינו מעכב בדיעבד, כהזכרת יו"ט ור"ח. וביתר שאת: על הנסים **דחנוכה עצמו** היה צריך לעכב מצד הזכרת "מעין המאורע" שבו, דאמ"ל שמצד **הקביעות** אינו מעכב, אך אמאי אינו מעכב מצד **הזכרת מעין המאורע**.

אמנם על זה יש לומר, כמו שכתבו **הראשונים** בסוגיין (שבת כד, א), שכיון שמועדי חנוכה ופורים הם מדרבנן, אין ההזכרה שבהם מעכבת. ולפי המבואר זקוקים אנו לשני הביאורים מצד **הקביעות** אינו מעכב – כיון שאינו

בשבת חנוכה פרשת מקץ תשנ"ה, זכיתי לסעוד על שולחני הטהור של חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע בסעודת יום שבת קודש [ובכר הזכרתי בספרי **"כהלכות הפסח"** (פרק: בדיקת חמץ) סיפור שסיפר אז בשם הרב מטשעבין ז"ל], ויהי באמצע הסעודה החל לרדת שלג בחוץ, ואחד מהנוכחים החוה בידו החוצה והראה שיורד שלג.

כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע הסיט לרגע את מבטו החוצה, ותוך כדי הסטת פניו אמר: **"נר חנכה"** בגימטריא **"שלג"**. ושוב הוסיף כמלחש לעצמו [שכן היתה דרכו של אותו צדיק, שפעמים רבות היה מלחש לעצמו מאמרים וענינים שונים בתוך האכילה, ורק המטה אזנו היה שומע את דיבוריו]: **"איינציגע מאהל אין זוהר!"** (=פעם יחידה בזה"ק). אמר ולא יסף.

מכיון שלא הבנתי את כוונתו, הנחתי שלא שמעתי היטב, והשארתי הדברים סתומים וחתומים במוחי, בלא שאדע פשרם.

לימים למדתי בספר הקדוש **בני יששכר** במאמרי חנוכה, ומצאתי שם (מאמר ב' אות כד) שכתב בהאי לישנא: **"בזוהר ויחי דף רח"ל ע"ב: אמר רבי יהודה, כתיב (משלי לא, כא) לא תִירָא לִבִּיתָהּ מִשְׁלָגִי כִּי כָל בִּיתָהּ לִבְנֵי שָׁנִים, הֲאִי קֵרָא רַבִּי חֲזַקִּיָּה חֲבֵרְנָא אֹקִיָּם בֵּיהּ, דְּאִמְרַ: דִּינָא דְחִיבֵי דְגִיָּהֶם תִּרְסַר רַחֲמִי, פִּלְגָא מִינֵיהּ בַּחֲמָה וּפִלְגָא מִינֵיהּ בַּתִּלְגָא וְכוּ', וְהִינֵן מִישְׁתַּלְמֵי נִפְשֵׁיהּ – בְּשִׁלְג וְכוּ' (דף הרשעים בגיהנם י"ב חדשים, מחצית מהם בחמה, ומחצית מהם בשלג. והינן נשלמים נפשותם? בגיהנם של שלג). יכול אף ישראל כן, תלמוד לומר **לא תִירָא לִבִּיתָהּ מִשְׁלָגִי**, מאי טעמא בגין **דְּכָל בִּיתָהּ לִבְנֵי שָׁנִים**, אל תיקרי **שָׁנִים** אלא **שָׁנִים**, כגון: מילה ופריעה, ציצית ותפילין, מזהו ונר חנוכה". ומוסיף הבני **יששכר** שם בסוגריים: **"הוא פעם האחד מוזכר בזוהר מן נר חנוכה – ויותר לא ידעתי!"**.**

ובראותי הדברים קפצתי ממקומי, והבנתי רמיזותיו ושגב מחשבותיו של כ"ק מרן אדמו"ר זי"ע, שמיד בראותו שלג יורד בימי החנוכה, ברגע כמימריה עלה בדעתו גימטריא לזה, וברגע כמימריה עלה בדעתו שבזוהר"ק נזכר **שייכות שלג עם נר חנוכה**, ועוד זאת שהיא **הפעם היחידה שנזכר ענין חנוכה בזה"ק**.

פוק חזי כמה גבהו מחשבותיו ודיבוריו של אותו צדיק קדוש וטהור, זי"ע ועבי"א.

בחידוש הר"ן דבעינן בחנוכה שיהא השמן "שלו"

נערך ונסדר לראשונה על פי כתי"ק של חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם זי"ע
מתוך חידושי המרובים שהותיר אחריו ל"סוגיא דחנוכה"

חנוכה שיהא השמן "שלו".

אך יש לדחות הראיה, דלעולם דעת הרמב"ם דלא בעינן בנר חנוכה שיהא השמן "שלו", אולם הרי בודאי אין אדם יכול להדליק בשמן שאינו שלו בלא רשות הבעלים מצד הלכות גניבה, וכיון ששמן שריפה הוי ממון השבט ואינו ברשות הבעלים, להכי היכא שיש לו חולין להדליק בהם - אין לו היתר להשתמש בשמן זה שאינו שלו. ורק היכא שאין לו חולין להדליק בהם, היתירו לו חז"ל לצורך קיום המצוה לעשות הנאה של כליו גם בלא רשות הבעלים [ותיכך גם דניחא להו לשבט הכהנים דליתעביד מצוה בממונם (עי' דרך אמונה) שם ס"ק קעג ובציון ההלכה ס"ק שא; שו"ת בצל החכמה ח"ו סי' קיח]. ושוב ליכא ראייה מהרמב"ם לדעת הר"ן. ובחידושי כתבתי ליישב גם בסגנון אחר. ואכמ"ל (ועי' שולי הגליון סי' תרעג סעי' א; שו"ת 'משנה הלכות' ח"ח סי' רכט).

והנה דנו הפוסקים אי שרי להדליק נר חנוכה בשמן של איסורי הנאה, והשער אפרים (סי' לח) העלה לאסור מצד דבעי שיעור שמן "משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק", ואיסורי הנאה "כתותי מיתת שיעוריה" [והאריכו הפוסקים בסבא 10]. אולם לדעת הר"ן דבעינן שיהא השמן "שלו" כעין "לכם" דלולב, פשוט שיש לאסור גם מצד עצם הבעלות, וכפי שדנו הראשונים והאחרונים בכמה דוכתי דאיסורי הנאה לא הוו "שלו", וממילא אי אפשר לצאת ידי חובת נר חנוכה באיסורי הנאה. ודו"ק (ועי' שו"ת 'בית יצחק' יו"ד ח"א סו"ס קמח).

* * *

ג] אך קשה לי בזה קושיה עצומה, והנה לבית שמאי דסבירא להו דאיכא דין שביית כלים בשבת, הקשו בגמרא (שבת יח. א-ב): "גניית ונר וקדרה ושפוד מאי טעמא שרו בית שמאי" [ופירש"י: גניית - שהשכר בתוכו ואי אפשר לשופכו לארץ, והשעורין נשורין כל השבת יותר משמונה ימים והשבת בכלל. וכן נר הדולק בשבת. וכן קדרה שעל גבי כירה שאי אפשר שלא תצטמק בשבת. וכן שפוד המונח בתנור, כדתנן (שם יט, ב) משלשין את הפסח. ולא פליגי בית שמאי, ותירצו "דמפקר להו אפקוריה" [ופירש"י: דמפקר להו - ושוב אינו מצווה על שבייתתן].

וביאר שם התוס' (ד"ה דמפקר) דאע"ג דהפקר בעינן בפני שלושה "הכא לא בעינן, דמסתמא מפקיר להו". והרשב"א כתב "דמשום הפקר בית דין נגועו בה, דלב בית דין מתנה עליהם להפריש העם מאיסור".

ומעתה, בשלמא לגבי נר שבת שאין דין דבעי שיהא "שלו", אלא עיקר חיובו משום "שלוש בית", אתי שפיר תירוצו הגמרא דאפקורי מפקר ליה, דאפילו הכי יוצא ידי חובה כיון שגורם שיהא בביתו אור בשבת - הגם שאינו "שלו", אבל לגבי נר חנוכה דלדעת הר"ן בעינן שיהא "שלו" כעין "לכם" דלולב, קשה איך מדליקין לבית שמאי נר חנוכה בערב שבת חנוכה, הא איכא דין שבייתת כלים, ואלא על כרחך דאפקורי מפקר ליה, והרי בכחא גוונא אינו יוצא בו מצות נר חנוכה, דהא בעינן שיהא "שלו" (ואמנם יש לרן בהפקר דשבת אי מפקיע דין "שלו", על פי המבואר בסי' רמו סעי' ג' שאם השאיל או השכיר בהמתו לגוי והתנה עמו שיחזירנה קודם שבת ועיכבה אצלו, יפקיר הישראל את בהמתו "ואפילו הכי אין שום אדם יכול לזכות בה, דודאי אין כוונתו רק כדי להפקיע מעליו איסור שבת". הערת דודי הנה"צ רבי יצחק דוד אלטר שליט"א).

[ואין להקשות, הא גם בנר שבת נפסק בשו"ע (סי' רסג סעי' ז) ד"אורח שאין לו חדר מיוחד וגם אין מדליקין עליו בביתו צריך להשתתף בפרוטה", ואם כן כשם שלמד הר"ן בנר חנוכה דמדצריך להשתתף בפרוטה מוכח דבעינן שיהא השמן "שלו", הוא הדין לכאורה גם בנר שבת דמדצריך להשתתף בפרוטה מוכח דבעינן שיהא השמן "שלו" (ועי' בשו"ע הרב שם סעי' ט), ושוב יקשה קושייתנו גם על נר שבת איך יוצא בה ידי חובה לבית שמאי מאחר דאפקורי מפקר ליה. זו אינה קושיה, דמקור דין השו"ע דגם בנר שבת בעינן השתתפות בפרוטה, כתב בבית יוסף שהוא מהגה' מרדכי בשם ראב"ה שלמד כן מנר חנוכה, ויש לומר דהר"ן פליג עליהם ואינו מדמה נר שבת לנר חנוכה להאי מילתא, ולדידיה רק בנר חנוכה בעינן השתתפות בפרוטה מצד דבעינן שיהא השמן "שלו", אך לא בנר שבת, ושוב לא קשה קושייתנו לדעת הר"ן אלא לגבי נר חנוכה ולא לגבי נר שבת].

ובדוחק היה מקום לומר, דבית שמאי לשיטתייהו דסבירא להו בנר חנוכה פוחת והולך (שבת כא. ב), וכיון דלדידהו מקיימין את עיקר המצוה ביום הראשון, שוב בשאר הימים אין צורך ליתן שמן כשיעור "עד שתכלה רגל מן השוק", והמצוה מתקיימת בהדלקה בלחוד, ולכן בנר חנוכה בערב שבת יוצא שפיר לדידהו, דאע"ג דבעת נתינת השבת אפקורי מפקר ליה, עכ"ז כיון דבשעת ההדלקה עצמה היה של - סגי בזה. אך זהו מילתא דלא מסתברא, דמשמעותו הסוגיא דחנוכה ומשמעות הראשונים שם מוכח דלא תלוי זה בזה, אלא גם לבית שמאי דסבירא להו פוחת והולך צריך ליתן שמן כשיעור בכל ימי החנוכה. ועוד, התיינח אם חל שבת בתוך ימי החנוכה, אבל כשחל ליל ראשון דחנוכה בשבת מאי איכא למימר, הא בלילה זה בודאי גם לדידהו בעי ליתן שמן כשיעור, וכיון דלדעת הר"ן בעינן שיהא השמן "שלו" כעין "לכם" דלולב, איך יוצא בנר זה דאפקורי מפקר ליה (ועי' בחידושי 'זכר יהוסף' מהג"ר יוסף זכריה שטרן ז"ל אב"ד שאוועל, ריש פ"ב דשבת,

א] בר"ן ריש פסחים (ג, ב מדה"ד) דן בכללי ברכות המצוות, איזה מהן נתקנו בנוסח "על" ואיזה בנוסח "ל", ומבאר בהאי לישנא: "והכי הוא תירוצא דמילתא, שיש לנו שני מיני מצוות, מצוה שעל כרחו יש לו לקיימה בעצמו ואי אפשר להפטר ממנה על ידי אחרים, כתפילין וציצית ושיבת סוכה ודומיהם, ובאלו ובדומיהם הכל מודים שצריך לברך עליהם בלמ"ד, לפי ששימוש הלמ"ד מורה שהמצוה מוטלת עליו כו'. ויש מצוה אחרת, שאע"פ שמוטלת עליו, אפשר להפטר ממנה על ידי אחר, כביעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן, ומצוות הללו כו' מברך עליהן ב"על" כו' בין שנעשית על ידי בעליה ובין שנעשית על ידי אחר כו'. ולפיכך אנו מברכין בתפילין וציצית ושיבת סוכה בלמ"ד, ובביעור חמץ ומילה ופדיון הבן ב"על" כו'. ומיהו איכא למידק בהאי כללא, דהא הדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה על ידי שליח, ואפילו הכי מברכין עליה "להדליק". ואיכא למימר, דכיון דאמרין בפרק במה מדליקין (כג, א) דצריך לאשתתוף בפריטי, כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו, הרי אין מצוה זו יכולה להתקיים על ידי אחר. ע"כ.

ולכאורה כוונתו, דמדן השתתפות אכסנאי בפרוטה, חזינן דבעינן בחנוכה שיהא השמן "שלו", כעין "לכם" דלולב, ונמצא איפוא שאין מצוה זו יכולה להתקיים על ידי אחר עבדו, אלא בממונו בלבד [והבעה"ב הוא שליח האכסנאי להדליק עבדו בממונו של האכסנאי שהשתתף עמו בפרוטה], ולכן שפיר מברכין עליה בנוסח "ל" - להדליק נר חנוכה, ככל המצוות שאי אפשר להפטר מהם על ידי אחרים.

ויש ליישב בזה מה שהקשה בשו"ת חמדת אפרים להג"ר אפרים שרגא ז"ל אב"ד איניאוי (או"ח סי' סד), להדעות דמותר להשתמש לאורה ולפיכך אין מדליקין בפתילות ושמינים גרועים בשבת - שמא יטה, הא איכא תקנתא לדבר, שידור הנאה מליהנות מנרו, ואז אינו רשאי להשתמש לאורה, ושוב ליכא למיחש להטיה כלל, וכדמצינו תקנתא זו בנושא נשים בעבירה דמדירין לו אותן בהנאה (בכורות מה, ב; גיטין לה, ב).

אמנם לפי דברי הר"ן דבעינן שיהא נר חנוכה "שלו" כעין "לכם" דלולב, אם כן אי אפשר לו לידור הנאה מנרו, כי אז אינו יוצא ידי חובה כלל, כיון דלא הוי "שלו", כמבואר בר"ן בנדרים (פה, א ד"ה ומהא שמעינן) שהאוסר הנאת פירותיו על עצמו - יכולים אחרים ליטול אותם בעל כרחו ואינו יכול לעכב "לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו, וכל שזכה בו אחר קנה כזוכה מן ההפקר". וכן פסק הרמ"א (סי' תרמט סעי' ב) בסם תשובות הרשב"א, דהמודר הנאה מלולב של חברו או מלולבו של עצמו, אינו יוצא בו ביום ראשון "דלא הוי שלכם" [וע"ע בפרי מגדים בפתחה להלכות פסח (פ"א אות ט') שהאוסר על עצמו את חמצו קודם פסח בהנאה, אינו עובר עליו עוד בפסח בכל יראה וכל ימצא. ומה שכתב בזה בספר גבורות שמונים מהג"ר ענגיל ז"ל אות ע"ז]. ומיושבת שפיר קושיית החמדת אפרים. ובלא זה גם כן יש ליישב קושייתו בכמה אנפי. ואכמ"ל.

ובחידושי כתבתי ליישב בזה מה שדנו התוס' (ר"ה כה, א ד"ה המודר הנאה משופר), מאי שנא מודר הנאה משופר דמותר לתקוע בו תקיעה בזה מצוה, ואילו קונם סוכה שאני עושה לו לולב שאני נוטל אינו יכול לצאת (וכתנן בנדרים טז, א). ותירצתי וחילקתי, דגבי לולב כתיב "לכם", וכן גבי סוכה כתיב "לך" (סוכה ט, א), ולהכי אינו יוצא בדבר שנדר הנאה ממנו, כי מעת שנדר הנאה ממנו לא הוי עוד "שלו". מה שאין כן בשופר דלא כתיב ביה "לכם", וכדקיימא לן (ר"ה שם) ששופר של ע"ז ושל שלמים יצא בו ידי חובתו, שפיר יכול לצאת גם בשופר שהוא מודר הנאה ממנו.

ואתי שפיר בזה ליישב גם מה שהקשו התוס' בסוכה (ט, א ד"ה ההוא), אמאי בעינן "לך" בסוכה למעט סוכה גזולה, תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה. ולפי מה שכתבתי יש לומר, דבעינן "לך" בסוכה למעוטי שאינו יוצא במודר הנאה.

* * *

ב] ולכאורה יש להוכיח דגם דעת הרמב"ם כהר"ן דבעי בנר חנוכה שיהא השמן "שלו", ממה שפסק בהלכות תרומות (פ"א ה"ח) לגבי שמן שריפה ש"מי שאין לו חולין להדליק נר חנוכה - מדליק שמן שריפה שלא ברשות הכהן". ומבואר שאילו יש לו חולין להדליק בהם, אינו יוצא ידי חובה בשמן שריפה. ואמאי, הא נר חנוכה אסור בהנאה, ואם כן אין בהדלקתו הנאה של כליו האסורה לזר, וכיון ששמן של תרומה טמאה מותר בשריפה ואין הישראל המדליק נהנה בו כלל, אמאי נאסר להדליק ממנו נר חנוכה היכא שיש לו חולין להדליק בהם. ועל כרחך דטעם הדבר משום שאין השמן "שלו", דהא בעי ליתנו לכהן [והגם שהתרומה שלו וברשותו, הא הויא ממון השבט ואין לבעלים בה אלא טובת הנאה, וכיון שדעת הרמב"ם להלכה דטובת הנאה אינה ממון (עי' פ"ב מאישות ה"ו), להכי לא מקרי הישראל "בעלים" על השמן], ולפיכך היכא שיש לו חולין להדליק בהם אינו יוצא ידי חובתו בשמן שריפה, כיון שאינו "שלו", אלא שאם אין לו חולין להדליק בהם, העמידו חכמים שמן טמא זה ברשותו לענין שריפתו ואמרו שלא יצטרך ליתנו לכהן - וממילא הוי "שלו". ומוכח לכאורה דגם דעת הרמב"ם כהר"ן דבעינן בנר

שיחא השמן "שלו" המשך *

שהמדליק במקום הרוח שבדאי יכבה זקוק לה, נראה פשוט דמה שמפקרין חז"ל את נרו בכניסת השבת לא חשיב ממש "כבתה", שהרי לא כבה הנר בפועל, אלא שמפקרין אותו מהיות "שלו", ולפיכך נראה שאין בזה חסרון, אחרי שכבר קיים את פעולת ההדלקה בשמן "שלו". ודו"ק.

* * *

[ו] ועוד נראה לי, דלעולם אין כוונת הר"ן לחדש דבעינן בכל נר חנוכה שיחא השמן "שלו" כעין "לכם" דלולב, ומודה הר"ן דהיכא שהוא עצמו מדליק נרו לא בעינן שיחא השמן "שלו", כי המדליק עצמו בודאי מתייחס נרו לו אפילו בשמן של הפקר ואיסורי הנאה וכיו"ב, ורק לגבי אכסנאי שמתאכסן בבית אחרים ולא מינכר שהנר הדולק שם הוא בעבורו, שם נתחדש דברי להשתתף בפרוטה שיחא השמן "שלו" כדי לייחס ההדלקה אליו.

ויש להוסיף בזה טעם, על פי מה שכתבו האחרונים, וגם זקני השפת אמת (שבת כא, ב ד"ה ת"ר מצות), שעיקר תקנת נר חנוכה היתה על הבית, שכל בית צריך הדלקה, ולא על האדם, וממילא האכסנאי המתאכסן בבית אחרים יוצא מדינא בנר הדולק שם, אלא שקבעו שישתתף בפרוטה בכדי שיקיים המצוה בממונו דייקא (וכמבואר בשפת אמת שם). ולכן דוקא באכסנאי חייבוהו להשתתף בפרוטה. אבל שאר כל אדם המדליק בביתו - אין נצרך שיחא השמן והנר "שלו", כי עצם ההדלקה בביתו וברשותו מייחסת המצוה אליו.

ומה שכתב הר"ן ד"כיון שאינו יוצא אלא בשל עצמו, הרי אין מצוה זו יכולה להתקיים על ידי אחר", אין כוונתו לחדש דבעינן שיחא השמן "שלו", אלא רצונו לומר: דמצוה זו של הדלקת נר חנוכה אין אדם יוצא בה לגמרי על ידי אחרים כפי שיוצא ידי חובתו ביעור חמץ ומילה ופדיון הבן על ידי אחרים, שהרי בנר חנוכה החיוב הוא להדליק בביתו שהוא ממונו, וגם אכסנאי הנמצא בבית אחרים בעי להשתתף בפרוטה בכדי שתתקיים המצוה בממונו, ונמצא איפוא שאי אפשר לקיים מצוה זו בייחוס שליחות לחוד כשאר הני מצוות [וע"ע בלשונו של רבינו דוד בפסחים שם (ו, ב ד"ה והלכתא): "ויש לומר, שמצות נר חנוכה ודאי אינה על ידי שליח, שאם קנה אדם פתילות ושמינים והדליק בשביל חבירו - ודאי לא עשה כלום ואינו ראוי לברך כלל, אלא כמי שהניח תפילין ונתעטף בציצית בשביל חבירו. אבל אחר שהכין בעל הבית בביתו השמינים והפתילות, יכול אחר שיברך במקומו והוא שומע ויוצא ידי ברכה, שהבירה על עיקר ההדלקה היא, רוצה לומר התקנת השמן והפתילות, שהדלקה בשמן ופתילות של חבירו - אינו כלום". ודו"ק.

ברכת יישר כח, לדודי הגה"צ רבי יצחק דוד אלטר שליט"א, שעבר על הדברים והעיר בהם באיזהו מקומן

שהביא קושיה זו בשם הג"ר בנימין דוד רבינוביץ ז"ל מווארשא, אביו של הגה"ח רבי בן ציון ז"ל מגדולי עדת חסידי גור, והאריך לפלפל בה, ומסקנת דבריו הובא גם ב'פסקי תשובה' סי' קכח).

* * *

[ד] ולכאורה היה אפשר לתרץ, דאח"כ שהפקירו חז"ל את הכלי שבתוכו השמן (דהיינו את ה'נר') בכדי שלא להכשל ב"שבתת כלים", אולם את השמן עצמו הרי לא הפקירו, דשמן הדולק בלא כלי אין בו איסור "שבתת כלים", ונמצא איפוא שגם לבית שמאי מקיים מצוה נר חנוכה בשמן "שלו".

אולם יש לדון בזה, שהרי העלו הפוסקים דבחנוכה הכלי הוא חלק מהמצוה, וכמבואר גם בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תק). והמהר"ל בנר מצוה (דיני המצוה ד"ה האחד מה שורב) כתב דנר בלא כלי חשיב כ"אבוקה" שאינו יוצא בה ידי חובה [ויש שכתבו שיעור למידת הכלי (עי' קונטרס 'סוד הדלקת נר חנוכה' לרבינו יצחק סגי נהור; 'חסד לאברהם' מעין ב' נהר נח)]. וכיון שכן, אחר שהפקירו חז"ל לבית שמאי את הכלי, יתכן שאינו יוצא ידי חובת נר חנוכה בכהאי גוונא (ויש לדון גם לענין ה'פתילה', דלכאורה אכסנאי שמשתתף בפרוטה הרי זה גם למען ה'פתילה', ואם כן לדעת הר"ן בעי דתהוי גם הפתילה "שלו", והרי דעת הפוסקים בכמה דוכתי שעל 'פתילה' יש שם 'כלי', וא"כ לב"ש בעינן להפקירה, ואין יצא יד"ח ב'פתילה' שאינה שלו).

* * *

[ה] ונראה לי ליישב הקושיה, על פי מה שנפסק בשו"ע (סי' תרעג סעי' ב') "הדלקה עושה מצוה, לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה, ואפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום אינו זקוק לה", וידועים דברי זקני החידושי הרי"מ (סוגיא דחנוכה כא, ב ד"ה עוד י"ל פשוט) שהכוונה בזה על פי מה שהקשה הנימוקי יוסף בב"ק (י, א מדה"ר ד"ה אשו) למאן דאמר "אשו משום חציו" אין מדליקין נר בערב שבת - הא כל מה שדולק בשבת הוא חציו, וביאר שם ד"אשו משום חציו" פירושו שנחשב כל מה שדולק אחר כך מכוחו כאילו הדליק מיד, וממילא חשיב כאילו גמר כל כח הדלקת הנר כבר בערב שבת. וזה פירוש הטור והשו"ע: הדלקה עושה מצוה, וממילא נגמר כל המצוה בשעת הדלקה כו', דהוי חציו מה שעומד להדליק כל השיעור כו', ומהאי טעמא נמי 'כבתה אין זקוק', דכבר גמר כל המצוה, עיין שם.

ולפי זה, הרי בשעת הדלקת הנר בערב שבת היתה ההדלקה בשמן "שלו", ושוב מה שאחר כך בשעת כניסת השבת הפקירו חז"ל את נרו, לא הוי בזה כל חסרון, דכיון שכבר נגמרה כל המצוה בשעת ההדלקה, ופעולת ההדלקה היתה בנר ובשמן "שלו", לא הויה הפקרתם אלא לכל היותר כ"כבתה" שאין זקוק לה אפילו כבתה מבעוד יום, כל שכן הכא ש"כבתה" רק בעת קבלת שבת [ואפילו אי נימא

פרסומי ניסא

וכל איש ישראל שמתפעל נפשו בחנוכה על ידי הנס, ומתעורר לעבודת השי"ת, ומשתוקק לבנין בית המקדש, הרי זה מפרסם הנס.

'שפת אמת' מאמרי חנוכה
תרס"ד ד"ה וחנוכה

ענין פרסומי ניסא הוא, שצריך כל אדם לפרסם בעצמו, ושיתפשט בתוכו כח הנס.

'אמרי אמת' מאמרי חנוכה תרע"ז ליל ג'

פרסומי ניסא היינו שכל אחד צריך לפרסם הנס בעצמו - ברמ"ח איבריו.

שם 'לא ידוע השנה' ליל א'

ענין פרסומי ניסא בחנוכה, הוא להרחיב הנס בכל מקום, וזהו שכתוב (תהלים ס, ו) נִתְּנָה לִירְאֵיךָ נֶס לְהַתְנוֹסֵס וּגו'. איתא בגמרא (שבת כג, ב): "בעי רבא, נר חנוכה וקידוש היום מהו, קידוש היום עדיף דתדיר, או דילמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא, בתר דבעיא הדר פשטה נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא", לא כתוב מהיכן פשטה, והלא גם מקודם ידע מהסבא של פרסומי ניסא, אולם "הדר פשטה" היינו התפשטות הנס, שהוא ייגע עצמו ומצא כח הנס כו'.

שם תרנ"צ ליל ג'

דין ביכורים בימי החנוכה

בביכורים וְשִׁמְחַת כָּכֵל הַטּוֹב, כי שמחת הביכורים תליא בשמחת אסיפת הפירות, וקבעו חז"ל שכל זמן שאנשים מאספים עדיין את פירותיהם להבינם לבית - לא עברה שמת שמחת הפירות שגדלו, ולכן מעצרת ועד החג [שעדיין זמן אסיפת הפירות] הדין הוא שמביא וקורא, ואילו לאחר החג [שכבר כלה זמן האסיפה] מביא ואינו קורא. ואם כן, אפילו אם ימי החנוכה הם "ימי שמחה", הרי זוהי שמחה על ניסי הימים - שהיא שמחה אחרת לגמרי, ומהיכי תיתי תועיל שמחה זו לביכורים לומר שמתקיים אז וְשִׁמְחַת כָּכֵל הַטּוֹב.

אבל איך שיהיה למדנו מדברי האמרי אמת שימי החנוכה עצמם ראויים הם להבאת ביכורים, וזהו דלא כמו שהעלה הגר"ח קנייבסקי ז"ל בדרך אמונה (פ"ב מביכורים ה"ו בבית"ל ד"ה אין מביאין: שם פ"ד ס"ק פו) שזמן הבאת ביכורים הוא רק עד תחילת החנוכה ותו לא. וצ"ע בכ"ז.

הגה"ח רבי אפרים מנלה ז"ל אמר בשם מרן האמרי אמת ז"ע דין מחודש, שלפי מה שכתב הרמב"ם (פ"ג מחנוכה ה"א) שימי החנוכה הם "ימי שמחה", יתכן שהמביא ביכורים בימי החנוכה יחא מביא וקורא. דהא כל הטעם שהמביא מהחג ועד החנוכה "מביא ואינו קורא", הוא מטעם שרק מעצרת עד חג הסוכות הם ימי שמחה, וכפי שכתב הרמב"ם בעצמו בהלכות ביכורים (פ"ד ה"ג): "המביא בכורים מאחר חג הסוכות ועד חנוכה, אף על פי שהפרישן קודם חג מביא ואינו קורא, שנאמר (כי תבוא כו, יא) וְשִׁמְחַת כָּכֵל הַטּוֹב, ואין קריאה אלא בשעת שמחה, מאחר השבועות עד סוף החג" (וכמבואר בפירושים לו, ב). וכיון שימי החנוכה הם "ימי שמחה", יש לומר שהמביא בהם ביכורים - יחא מביא וקורא. עכ"ה ק.

והנה הדברים מחודשים מאוד, דלכאורה אפילו אי ימי החנוכה הם "ימי שמחה", לא על שמחה זו כתיב

צוף אמרים

דרוש ורמז בסוגיא דחנוכה

והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך (שם).

בש"ע (סי' תרע"א סעי' ב') פתח המחבר מיד במהדרין מן המהדרין ולא הזכיר כלל את עיקר התקנה ואת מדרגת "המהדרין". וראיתי בש"י חמד (אסיפת דינים 'חנוכה' סק"ט אות ד') שהביא בשם הג"ר שלמה הכהן מוילנא ז"ל ליישב, דדעת המחבר שאחר שנתקן "מהדרין מן המהדרין" בטלה עיקר התקנה ו"המהדרין", ואין יוצא אדם בהם. אולם זהו מילתא דלא מסתברא, וגם במ"ב (שם ס"ק ד-ו) ובביאור הלכה (סעי' א' שם) מפורש להיפך. וראה תירושים נוספים שליטת בזה בספר **ילקוט יוסף** (חנוכה עמ' קז-קח).

והנה באמרי אמת (מאמרי חנוכה תרצ"ז נר ז') הביא הקושיה בשם מרן השפת אמת זי"ע, והא לך לשונו: **אז"ל מדייק על שבש"ע לא הביא הסדר של נר איש וביתו והמהדרין, ומתחיל מיד במהדרין מן המהדרין. אולם לחנוכה יש כח שיכול כל אחד ליישר עצמו בשלימות עד המדרגה העליונה.** עכ"ל. ולא נדפסו הדברים בספרי השפת אמת שלפנינו, לא בחידושי על הש"ס ולא בספריו על התורה, וכנראה היו הדברים אצלו מפי השמועה (והלשון "מדייק" לאו דוקא, ואולי צ"ל: "דייק"). והנה תירוץ אינו מבואר כל כך, דסוף כל סוף מהיכן לקח זאת המחבר בש"ע **לדלג** על מדרגות ד"נר איש וביתו" ו"המהדרין" **שנקבעו בברייתא**, ולהזכיר רק מהדרין מן המהדרין. ומסתמא אין בתירוץ זה אלא רמז בעלמא, לעורר לב האדם שהכח בידו להשיג בחנוכה מדרגות עליונות יותר מהרגיל אצלו [וראה עוד במכתבי תורה (סי' יז) שכתב האמרי אמת בתוך הדברים את הקושיה לבדה: **"הגם שקשה על הטור ושו"ע שלא נזכר עיקר המצוה נר איש וביתו ומהדרין כו', רק מהדרין מן המהדרין"**, עיין שם].

ואולם הגם שבחנוכה **"יש כח שיכול כל אחד ליישר עצמו בשלימות עד המדרגה העליונה"**, ולנהוג כמהדרין מן המהדרין, עם כל זה עוררני ידידי **"כ"ק אדמו"ר מטאלנא-אשדוד שליט"א**, דנהג לדין דקיי"ל כבית הלל דמוסיף והולך - **אין אפשרות לקיים הידור מצוה דמהדרין מן המהדרין ביום ראשון דחנוכה**, רק מיום שני ואילך. ובשלמא לב"ש דביום ראשון מדליק שמונה ומכאן ואילך פוחת והולך, נמצא שכבר ביום הראשון משנה המהדר מהנהגת פשוטי העם, כי הם מדליקים רק נר איש וביתו או נר לכל אחד ואחד, ואילו הוא מדליק שמונה נרות. אבל לב"ה דביום ראשון מדליק אחת ומכאן ואילך מוסיף והולך, נמצא שביום הראשון אין המהדר נוהג אחרת מפשוטי העם, ולא ניכר הידורו בחנוכה אלא מיום השני ואילך. והרי זה בא ללמדנו, כי הגם שיכול כל אדם לקפוץ בחנוכה למדרגת "מהדרין מן המהדרין", עם כל זה אי אפשר להשיג מדרגה זו **מיד בתחילה**, אלא יש להתחיל באופן פשוט - ומשם להתעלות עוד ועוד. ודפח"ח.

איתא בשפת אמת (מאמרי חנוכה תרנ"ד ד"ה בשם) בשם החידושי הרי"מ, דמחלוקת יעקב אבינו ויוסף הצדיק אם להקדים את מנשה או את אפרים - היא עצמה מחלוקת ב"ש וב"ה מוסיף והולך או פוחת והולך, ופליגי אם להקדים סור מרע או עשה טוב, עיין שם (וע"ע ב"שם ישראל" פרשת ויחי אות ד'). והדברים עתיקין.

ואיזה שנים ראיתי באמרי אמת בב' דוכתי (פרשת ויחי תרצ"ב סו"ה) איתא במדרש: מאמרי פסח ימים ראשונים תרצ"א ד"ה וכל המרבה) שזאת גם פלוגתא אביי

אמר רבי זירא אמר רב מתנה, ואמרי לה אמר רבי זירא אמר רב: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת - מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת. אמר רבי ירמיה, מאי טעמא דרב, קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. אמרו רבנן קמיה דאבי משמיה דרבי ירמיה - ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרו רבנן קמיה דאבי משמיה דרבי יוחנן - וקיבלה, אמר: אי זיזא גמירתיה לשמעתיה מעיקרא. והא גמרה, נפקא מינה לגירסא דינקותא (שם כא, ב.).

נראה לענ"ד לפרש פירוש מחודש בגמרא, דהנה מתחילה אמרו רבנן קמיה דאבי משמיה דרבי ירמיה - ולא קיבלה, וכיון שלא קיבלה אם כן היה נוהג בעצמו ומורה לאחרים כפי שסבר מתחילה קודם ששמע החידושי משמיה דרבי ירמיה, והיינו שהורה שכבתה זקוק לה או שמותה להשתמש לאורה [או שניהם גם יחד]. והנה לאחר שנים אמרו רבנן קמיה דאבי משמיה דרבי יוחנן - וקיבלה, ובאותה שעה נצטער אביי עד מאוד על שלא קיבל באותה שעה, אין הכי נמי לאמר **"אי זכאי גמירתיה לשמעתיה מעיקרא"**. ומקשה הגמרא: למה קונן כל כך, הרי סוף כל סוף **"גמרה"** להאי שמעתתא. ומשיבא על כך הגמרא: נפקא מינה **"לגירסא דינקותא"**, כלומר: כך אמר אביי באותה שעה, אין הכי נמי לגבי ידיי ליכא שום נפק"מ מתי גמרא להאי שמעתתא - בהיות בן שלוש או בהיות בן ששים, אבל הלא מעת היותי בן שלוש ועד עתה לימדיתי אלפי תלמידים, והם שמעו ממני מה שסברתי לשעבר שכבתה זקוק לה או שמותה להשתמש לאורה [או שניהם גם יחד], והרי הם כבר התפזרו ברחבי תבל, ומעמידים תלמידים השותים את מימיהם, ולעוד ולנצח נצחים ילמדו אותם בשמי דבר שאינו. ולכן בשלמא לדידי אין שום נפק"מ במה שהתאחרתי ללמוד האי מימרא, אולם נפק"מ **"לגירסא דינקותא"** - למה שלימדיתי את התלמידים, את צעירי הצאן, אשר שמו את מימי עשרות שנים, והם הרי לא יידעו שחזורני בי עתה, ויאמרו לעולם משמי דבר שאינו. ועל דא ודאי קא בכינא!

ונראה כי במכוון הובא ענין זה בגמרא בריש דיני חנוכה, כי **"חנוכה"** הוא לשון **"חינוך"** כנוגע, ורעיון זה הוא דבר הנוגע לחינוך הילדים ונוקב חדרי בטן. והיינו כי לפעמים מתנהג האדם בביתו בהנהגה מסוימת שאינה טובה, ומרגיע את נפשו לאמר: הרי עוד רבות בשנים לפני - ובודאי אשוב עוד למוטב לפני מיתתי ואזכה לצאת מהאי עלמא זך ונקי. אמנם זוהי מחשבת שטות והבל, שכן התינוח אתה בעצמך, אבל הרי נפקא מינה **"לגירסא דינקותא"**! אדהכי והכי מה רואים אצלך הילדים אשר חנך ה' איזה הנהגה ולימוד קונים הם לכל חייהם? הלא זכור תזכור שהם יוצאים מביתך בתוך שנים מועטות להקים את ביתם שלהם - ולעוד ולנצח נצחים תשאר קנויה בנפשם הנהגה בזויה! אם כן בודאי טוב לך להקדים ולגמור לשמעתיה מעיקרא, ובזה יתחנכו גם ילדיך באופן המועיל, ויעבירו הם לדורות הבאים מה שראו אצלך.

זכור נא יהודי יקר! זכור ואל תשכח! **"נפקא מינה לגירסא דינקותא"**!

מצות חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין - נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין: ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת

ורבא בברכות מח, א' רחמנא היכא יתיב", דרבא דאחוי לשמי טללא - היינו להכירו מתוך מקומו, שהוא סוד אפרים, כי הפריג אלקים בארץ עניי, בחינת עשה טוב, ואילו אביי דנפק לברא ואחוי כלפי שמיא, היינו לצאת מהתלבשות הטבע, שהוא סוד מנשה, כי נשני אלקים את כל עמלי, בחינת סור מרע. והביא שבראשונים יש גירסא **"ושבחוהו רבנן לדאביי"**, ומכל מקום הלכתא כיעקב אבינו, כבית הלל, וכרובא, להקדים עשה טוב [וכדקיי"ל דהלכתא כוותיה דרבא בכל התלמוד בר מיע"ל קג"ם].

ואנכי לא מצאתי גירסא בלשון זה ממש, גם לא ב"דקדוקי סופרים", אמנם כך מבואר בראשונים שהיתה להם גירסא בגמרא שרבנן היו משבחים את מי שנפק לברא (ראה שיטמ"ק שם; רשב"א שם סו"ה ולית הלכתא), הגם שאין מבואר כל כך בדבריהם למה שבחו את אביי יותר מרבא. וצ"ע.

אמר רב"ה אמר רבי יוחנן: שני זקנים היו בצידן, אחד עשה כב"ש ואחד עשה כדברי ב"ה, זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החת, וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקדש ואין מורדין (שם). ומפני מה נזכרו בתואר **"זקנים"**, ולא **"אנשים"** או **"חכמים"**. יש לומר, על פי מה שהביא ברמתיים צופים (מערכת קאצק אות ח') בשם הרבי מקאצק זי"ע, בפירוש מאמר החכם מכל אדם (משלי כב, ו) **חָנֹךְ לְנֶעֶר עַל פִּי יָרֹכֵךְ גַּם כִּי יִזְקֶיךָ לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה, מִהוּ לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה**, שלא יסור אף פעם מלחנך את עצמו, גם כִּי יִזְקֶיךָ לֹא יִסּוּר מִלְּהַתְחַנֵּךְ. עכ"ל. וכן מוטו משמיהו דבעל המוסר. ולזה בעניני **"חנוכה"** שהוא לשון **"חינוך"** כנוגע, הזכיר רבי יוחנן את החכמים הללו בתואר **"זקנים"**, לרמוז שגם לעת זקנתם עסקו בענין **"חנוכה"** - חינוך, לקיים גם כִּי יִזְקֶיךָ לֹא יִסּוּר מִמֶּנָּה.

נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, אם היה דר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים, ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו (שם). ראיתי רמז נאה בספר למודים בנסים (מאמר ב' יב, ב מדר"ה בנמרא), דנהג אות ח' מרמזת על ח'נוכה וגם על ח' נרות, ולהכי בכל הנהג מקומות: **פתח חלון ושולחן**, איכא אות ח'. אלא שבת"ב **"פתח" הח' בתחתית התיבה** - כי איירי במי שדר מתחת, בתיבת **"חלון" הח' בראש התיבה** - כי איירי במי שדר בעליה, ואילו בתיבת **"שולחן" הח' באמצע התיבה** - כי איירי במי שמפני הסכנה מניחה באמצע ביתו. עכ"ל.

ויש להוסיף בזה עוד, על פי המבואר בגמרא (שבת קד, א) דאות ח' מרמזת לחנינה מהשי"ת, ולזה תמצא כי פתח חלון ושולחן ס"ת חנן, והרי זה כדאיתא במחזור יוטרי כי בשם **"חנוכה"** נרמז **"חנינה"** - כלומר: מצאו **"חן"** [חנינה] בכ"ה בכסליו, והיינו כי הימים הללו הם חנינה מאתו יתברך לנו [וכמבואר במאור עינים (פרשת מקץ ד"ה זמן שיעור) דבפסוק אֵלֶּהִם יַחְנֶךְ גִּנִּי מְרוֹמָז נס חנוכה, ובפלא יועץ מהר"ם ק"מ מהורונסטייפל זי"ע (מאמרי חנוכה) מבאר כי נס חנוכה נשפע ממידת **"חנן"** שבי"ג מידות הרחמים, וראה גם בעטרת צבי בשם אביו הרה"ק מפילוב זי"ע כי תיבת **"חנוכה"** יסודה מלשון **"חן"**. והנה פתח חלון שולחן ר"ת **"חשף"**, ולכן מבקשין בעת הדלקת הנרות **"חשף זרוע קדשך וקרב קץ הישועה"** בב"א.

שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמינים

צוף אמרים

לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה (שם). נודע בין החסידים, כי כשהגיע פעם **הגה"ק רבי פינטשע מפילץ זי"ע** (בן אחיו של החידושי הר"מ) לשולחנו הטהור של **השפת אמת** בפורים, העיר מדוע אין משוררים את הפיוט **"מעוז צור ישועתי"** גם בפורים, הא כשם שיש 'בית' אחד על חנוכה (אֵין נִקְצָצוּ עָלַי), איכא גם 'בית' אחד על פורים (כְּרוֹת קוֹמֶת בְּרוּשׁ), ומשום כבודו הורה השפת אמת לשורר הפיוט.

אמנם בפשט הענין נראה שנתקן פיוט זה **דוקא לחנוכה**, וטעם הדבר: כי חנוכה הוא הנס האחרון שנעשה בגלוי לבני ישראל (עי' יומא כט, א), ולכן דוקא בו תיקנו להזכיר את כל הנסים שעברו עלינו עד אז - בצירוף בקשה על הגאולה העתידה.

ויתכן להוסיף בזה טעם, על פי מה שכתב **הג"ר איסר זלמן מלצר ז"ל** בהקדמת ספרו **אבן האזל** (ספר 'עבודת ה' ח"ב) בהאי לישנא: נתעוררתי בדברי דוד המלך ע"ה בתהלים פרק ל', שמתחיל **מְזִמּוֹר שִׁיר חֲנֻכָּה הַבֵּית לַדָּוִד**, וראוי היה שתיכף יבואו דברי שבח ותודה לה' **על שזיכנו בבנין ביהמ"ק**, והנה אנו רואים שאמר מזמור תהלים שאומרים אותו כתפילה להתפלל על החולה. ומצאתי שעמד בזה **המלבי"ם** בפירושו כו'. אך באמת לימד אותנו דוד המלך ע"ה דרך בהנגתו, כי במנהגו של עולם אם יהיה אדם בצער על פרנסתו ואחר כך יעשה חולה, לא ידאג כבר לפרנסתו, כי אם לבריאותו, ויתפלל לה' שישלח לו רפואתו, וכשיענה ונתרפא אז מתפלל לפרנסתו שלא תהיה בדוחק. והנה אחר כך עזרו ה' עוד ביותר, שהגיע לחיי הרחבה כו', והנה נתעשר ובנה בית גדול, בעשותו תנוכת הבית ובא להודות לה' בעד עושרו, ואשר עזרו לבנות הבית הנהדר, כבר שכח ימי עניו ומצוקתו, וגם חלי אחר חלה ונתרפא. ולימד אותנו דוד המלך ע"ה, כי **עושרו ואושרו**. ולימד אותנו דוד המלך ע"ה, כי בימי עושרו ואושרו מוטל עליו לא לשכוח את ימי עניו ומצוקתו, ואשר נתרפא מחליו. ואף אם גם בשעתו הביע תודה בעד החלצו מצרותיו, **עתה בעת אושרו צריך הוא לזכור עוד ולהביע תודתו אשר הושיעו מצרותיו**, ורק אחר כך לזכור בתודתו את אושרו ושמחתו ההווה. וזהו שסיים המזמור ואמר **למען יזכרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך**. [ר"מ לומר: לעולם ועד לא שאכח את כל חסדיך אשר עשית עמדי, ותמיד תמיד אודך עליהם, ולפיכך כשעזרו הש"ת ליטול חלק ביסודות ביהמ"ק, עמד והודה ושורר על כל מה שעזרו הש"ת מאז ומעולם ועד אותה שעה]. ע"כ.

ולפי זה, כיון שאת הימים הללו, ימי החנוכה, **קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל ובהודאה**, ויסוד גדול בהודאה הוא להודות תמיד על כל החסדים שמאז ומעולם, לפיכך דוקא בחנוכה נתקן הפיוט **"מעוז צור ישועתי"** שנכללו בו הישועות שמאז ומעולם, ללמדנו שכך הוא סדר ההודאה, להודות ולחזור ולהודות על העבר - בלא הפסק כלל, בבחינת **לעולם אודך**. וכפי שנתבאר. ובאמת הכי קיי"ל בריש פרק הרואה (ברכות נד, א) ונפסק כך בשו"ע (סי' ריח סעי' ה) ש"מ שנעשה לו נסים הרבה, בהגיעו לאחד מכל המקומות שנעשה לו נס - צריך להזכיר כל שאר המקומות, הרי שכך הוא סדר ההודאה, שכאשר זוכה ומטיב הש"ת עם האדם, יש לו להודות על כל מה שאירע עמו מאז ומעולם. ולכן דוקא בחנוכה שנבקע להודאה, תיקנו פיוט של החזר על הגאולות הראשונות, ללמדנו שזהו "סדר הודאה".

לבוא שיתן ה' שפע אלקי על פני האדמה. ועד אותו יום **כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר**, כי חנוכה ופורים נתייחדו בכדי להחזיק את בני ישראל בגלותם, כדמרגלא בפומיה דחו"ז אדמו"ר הגה"ק **הפני מנחם זי"ע** בשם זקינו מרן החידושי הר"מ זי"ע **חנוכה און פורים האלסן די יודען אין גלות ביז משיח וועט קומען**.

ולכן נרמז כל מעשה זה דוקא באשה **"אלמנה"**, כדכתיב **והנה פֶּסֶם אִשָּׁה אֶלְמָנָה**, לרמז על כנסת ישראל בגלותה אשר היא בבחינת אלמנה, כדכתיב (איכה א, א) **הִתָּה כְּאֶלְמָנָה**.

והנה בעצם מאמר החידושי הר"מ כי המועדות הללו מחזיקים את בני ישראל בגלות, נראה להוסיף בזה טעם ונוסף על פי ענין נפלא המבואר **בספרים הקדושים** הן לענין חנוכה והן לענין פורים. כי הנה **בפורים** ראינו שאת התחלת הישועה הכין הש"ת **עוד בעת החושך**, שהרי שעת משתה אחשוורוש היה זמן כעס גדול על בני ישראל בשמים, עד שלדעת רשב"י כל מה שנגזר גזירת המן היה מפני שנהנו מזמורתו של אותו רשע (מגילה יב, א), והנה באותו הזמן עצמו, בתוך הכעס הגדול, כבר התחיל הקב"ה להכין את הצלת בני ישראל, על ידי שגרם לאחשוורוש באותו משתה להרוג את ושת' ונכנסה אסתר על מקומה אשר לאחר זמן נתגלגל על ידה כל הישועה, והרי זה הוכחה נשגבה ונוראה על אהבת הש"ת את בניו, שאפילו בעת כעס גדול עליהם עד שנותן רשות לגזור עליהם גזירת השמדה וכליון חרוץ חלילה, באותו הזמן עצמו בונה הוא את בניו הצלתם וישועתם שיתגלה לאחר זמן (ובספרי 'אגרת הפורים' ט, כח ציינתי בזה לדברי האלשיך אסתר א, ט; 'שפת אמת' מאמרי פורים תרל"ו ד"ה כנס; 'דרשות ואגדות ח"ס' עמ' רפ; 'פלא יועץ' ריש ערך 'פורים').

והנה גם בחנוכה מצאנו ראינו ענין זה, וכמבואר **בבני יששכר** (כסלו מאמר ד' אות יט אות צא) על מה שכתבו **המשכיל שיום ראשון דחנוכה** נתקן על עצם מציאת פך השמן, ותוכן דבריו **שנס זה דיום הראשון הוא גדול יותר מהנס דשאר הימים שדלק השמן בנס**, וזהו מפני שנהנס דשאר הימים היה כבר "בעת הרצון", היינו בשעה שנתן הש"ת רשות לבניו לחזור לבית המקדש ולגבור על מלכות יון, ונס כזה שעושה הוא יתברך "בעת הרצון" אינו חידוש כל כך, אולם הנס דמציאת הפך הרי נתייחד בשעה שנסכנס היוונים להיכל וטמאו את כל המקדש, ושעה זו היתה שעת כעס גדול על בני ישראל עד שניתן רשות לגויים לבטל את עבודת בית אלקינו, ואפילו הכי גם בעת הזעם הקשה הזאת הנה **"יד ה' עשתה זאת להציל מהם הפך הפך כדי שיהיה לנס"** לאחר זמן, **"והשגית הש"ת לחננו ולהשאר הפך לגאולה ולנס"**, נמצא איפוא כי ענין זה "יורה על השגחה מופלגת אשר גם בעת הזעם יחכה ה' לחננו ולהושיענו". ולכן הנס דיום הראשון שמצאו הפך יש בו גילוי אהבה לבני ישראל, עוד יותר מהנס שדלק השמן בשאר הימים. עכתדה"ק. שפתיים ישק.

ונראה שזהו עומק מאמר החידושי הר"מ שחנוכה ופורים מחזיקים את בני ישראל בגלות, כי בשני מועדות אלו נגלה לנו שאפילו בעת החשכות והכעס שומר הוא יתברך עלינו ומרחם עלינו להושיענו, עד שמכין את חוט השני לתקוות גאולתינו והצלתנו, וענין זה מעורר ומרומם את נפשות ישראל הסחופים ודוויים בגלות המר הזה, לידע ולהודיע להם כי לא תמה חלילה אהבתו יתברך לנו, אלא עדיין ידו גבוה עלינו אפילו בתוך החשכות לנסות קו להושיענו. ולכן חנוכה ופורים מחזיקים את בני ישראל בגלות, לעורר לבם ותקוותם בכל דור ודור עדי נזכה לגאולה השלימה בב"א.

שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים (שם).

הקשו **המפרשים** אמאי הוצרכו לנס, הרי טומאה הותרה בציבור, והיו יכולין להדליק בטומאה. וביארו **הפני יהושע** (שם) **והחכם צבי** (ט"ז) שאכן לא נעשה הנס אלא למען הראותם חיבת המקום עליהם. **ובספרי חסידות** הוסיפו, שכיון שהשתוקקו כל כך לעשות העבודות בטהרה, לפיכך נעשה להם נס שיהיו יכולים להדליק בשמן טהור.

ואמרת דבזה יש להבין דברי **המהרש"א** בעבודה זרה (יח, א), על המסופר בגמרא שם דאחותה של ברויה אשת רבי מאיר נלקחה לקובה של זונות, והלך ר"מ להצילה, ושיחד את השומר להצילה והבטיח לו שכאשר יאמר **"אלקא דמאיר ענני"** יצאל, וכך הוה. וכתב שם **המהרש"א בחא"ג**: "יש לדקדק, היאך ייחד ר"מ שמו של הקב"ה על עצמו בחיי, שהרי אמרו: אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם כו'. ויש לומר, דלא אמר **אלהא דמאיר ענני** רק לסימן בעלמא על שמו, ולא נתכוין כל עיקר על שמו, רק נתכוין כו' **אלהא דמאיר לנו במלכות יון הקודמת בנס הנרות של חנוכה**, כמו שייסד הפייט **ומי יאיר לך מאיר כו'**, הוא יעננו להציל אותנו בנס מדידהם". ולכאורה מפני מה הזכיר ר"מ דוקא את נס חנוכה? רק כיון שהלך אז להציל ממקום טינוף וטומאה - קובה של זונות, לפיכך שפיר הזכיר בדייקא את נס חנוכה, שכל עצמו של נס בא למען **טהרה דוקא**, וכפי שנתבאר (ועי' בספר 'קרינים' מאמר ו' ובפירושו ד'ן יד'ן' שם). ודו"ק.

[הפיוט שהזכיר המהרש"א, נדפס בסידורים קדמונים (וגם בסידור 'אוצר התפילות' בסוף הסידור ל ב מדיה"ס) תחת השם **"מאורה"** לחנוכה, וחרוז הפזמון הוא: **ומי יאיר לך מאיר ואמת נרי ה'**. וכנראה מפרש המהרש"א בכזונת הפיוט ובשייכותו לחנוכה כך: אתה הלא מאיר לנו בנס הנרות, ומי הוא אשר יאיר לך, וכמאמרם ז"ל (שבת כב, ב): וכי לאורה (של המנוחה) הוא צריך - והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו כו'].

בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול. באמרי אמת (מאמרי חנוכה תרצ"ט ליל ד') הובא בשם **ספרים**, אהא דכתיב במעשה אלישע (מ"ב ד, ב) **וַיֹּאמֶר אֵלֵיהָ אֵלִישֶׁע וְגו' הַגִּידִי לִי מָה יֵשׁ לָךְ בְּבֵית וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ בַּבֵּית כִּי אִם אֶסוֹף שָׁמֶן**, שיש בזה רמז לבני ישראל בגלותם, **אין לשפחתך כל בביית - בשעת הגלות, כי אם אסוף שמן** - הוא כח נס חנוכה. עכתדה"ק. ומקור המאמר הוא **בתפארת שלמה** עניני חנוכה (ד"ה ואשה אחת).

ואף אנו נימא, דבמעשה אליהו עם האשה הצרפית ניתן למצוא רמז כיוצא בו, דהכי אמר לה אליהו (מ"א יז, טז) **כִּי כַה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּד הַקֶּמַח לֹא תִכְלֶה וְצִפְחַת הַשֶּׁמֶן לֹא תִחָסֵר עַד יוֹם תֵּת ה' גֶּשֶׁם עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, וְנִרְאָה דְקָאֵי עַל כַּח נֶס פּוּרִים וְנֶס חֲנוּכָה, כִּד הַקֶּמַח לֹא תִכְלֶה - הוּא נֶס פּוּרִים, וְצִפְחַת הַשֶּׁמֶן לֹא תִחָסֵר - הוּא נֶס חֲנוּכָה, עַד דְּרִיךְ דְּאִיתָּא בְּרוּקָא** (הלכות פורים מהדורות שניאורסון אות טו) דאחר המועדות שבפרשת אמור, נסמכה פרשת 'שמן זית זך' - שיש בה רמז לחנוכה, ופרשת 'ולקחת סולת ואפית' - שיש בה רמז למשתה ושמחה דפורים. **עד יום תת ה' גשם על פני האדמה** - היינו עד לעתיד

שבת חנוכה

ברכות הרואה (שעשה ניסים ושהחיינו) לא יברך גם המדליק אלא בלילה. וצ"ע בזה.

* * *

ובעיקר הספק מה דין רואה בערב שבת, ראה גם: **התעוררות תשובה** שם (ח"ג סי' תסח אות ב') **ואפרקטא דעניא** סי' קלא שדנו בזה. ובהנהגות הררי **בקודש** בספר **מקראי קודש** סי' כז כתב שיש להוכיח **מאשל אברהם** (בוטשאטש) סי' תרעט שמספר באריכות מה שאירע עמו בערב שבת שנתאחר, ושלא קטן להדליק, ולא בירך שום ברכה, עיין שם, ולכאורה למה לא בירך ברכת הרואה על נרות של **אחרים**, אולי סבור שאין הרואה יכול לברך אלא מבעוד יום מטעם **"דלא עדיף ממדליק"**. וציין שם שכן העלה גם בשו"ת **פני מביין** סי' רכו שאין הרואה מברך בערב שבת אלא מבעוד יום, אך חיפשתי ולא מצאתי שם כך, כי הוא איירי במי שהדליק רח"ל **בשבת עצמה** בשוגג, עיין שם.

* * *

הקדמת הבדלה לנר חנוכה

בענין הבדלה במוצאי שבת חנוכה, נחלקו הפוסקים אם היא קודמת להדלקת נר חנוכה או מאוחרת לה. **המחבר והרמ"א** (סי' תרפא סעי' ב') פסקו למעשה שמדליקין נר חנוכה ורק אחר כך מבדילין, וטעמם: **"דאף דמצות הבדלה תדירה, מכל מקום כל מה דנוכל לאחר לצאת מן השבת - עדיף טפי, וגם בהדלקה יש פרסומי ניסא"** (מ"ב שם סק"ב). ואף המגן אברהם נמשך בדעתו אחריהם.

אולם **הט"ז** האריך מאוד בענין, ודעתו להלכה להבדיל קודם ורק אחר כך להדליק נר חנוכה, ומתרי טעמי: **(א)** הבדלה תדירה, ותדיר ושאנו תדיר - תדיר קודם. **(ב)** אין יבדיל אחר שבידך כבר על הדלקת הנרות והפסיק בברכה שלו את השבת. והוסיף: **"ואני שמעתי שהרב מהר"ל מפראג עשה הלכה למעשה להבדיל קודם"**.

הט"ז שהיה רב בק"ק לבוב הנהיג כשיטתו בעיירו, ואף ברבות השנים נשתמרה הוראה זו, כפי שכתב **בישועות יעקב** (סי' תרפא סעי' ב') ושיכון ברבנות לבוב שנים רבות לאחר הט"ז: **"שפה קהילתנו הוקבע המנהג כמותו - כי אתרא דרב הוא"**. ואף הגר"י יוסף שאול נטנזון ז"ל בעל השואל ומשיב שכינה ברבנות שם, כותב בתשובה (רביעא ח"ב סי' יט): **"וכן אני נוהג, ובפרט כ"ל לבוב - דאתריה דמר הוא"**.

להלכה למעשה פסק במ"ב (שם סק"ג) **"דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד"**, אך גדולי החסידות הכריעו להלכה כהט"ז - להבדיל קודם, כפי שכותב **במאור ושמש** פרשת מקץ (ד"ה וישא עיניו): **"והנה יש פלוגתא בפוסקים במוצאי שבת אם להדליק תחילה נר חנוכה ואחר כך להבדיל או להיפוך, והנה שמעתי מאדמו"ר בוצינא קדישא מו"ה יעקב יצחק הלוי מק"ק לובלין זצוק"ל, שאמר בשם הגאון איש אלהים המנוח מו"ה ר' שמואל שמעלקי זצוק"ל אב"ד דק"ק ניקלשבורג, שזו הלכה כט"ז להבדיל תחילה ואחר כך להדליק נר חנוכה. וכן מנהגינו"**.

כיוצא בזה כתב גם **בתפארת שלמה** (מאמרי חנוכה ד"ה בענין): **"בענין הפלוגתא בין הפוסקים בהדלקת נר חנוכה במוצאי שבת אם הוא קודם הבדלה או אחר כך, אנו נוהגין כשיטת הט"ז להבדיל מקודם הדלקת נר חנוכה"**. וגם בישמח ישראל (מאמרי חנוכה אות לו) איתא: **"נראה שיש להבדיל תחילה ואחר כך להדליק נר חנוכה, כמנהל מפראג וכתב"ל"**.

ואפילו השם **משמואל**, שאביו מרן האבני נזר זי"ע מאריך בספרו (או"ח סי' תצט) להקשות על הט"ז ומסיק ש"על כן ברור שמדליקין נר חנוכה קודם" ודלא כהט"ז, מכל מקום בנו השם **משמואל** כותב בספרו הסהור בלא שום פקפוק שהמנהג הוא להבדיל מקודם [ראה מאמרי חנוכה ח"ב ליל ה': מנהגנו שהבדלה קודמת לנר חנוכה], ושם תרע"ג ליל ד': הבדלה קודמת לנר חנוכה לפי מנהג ותיקין].

שכיון שאי אפשר לנו להדליק בלילה, מקבל האי נר שם **"נר חנוכה"** עוד מבעוד יום [או סמוך לשקיעת החמה להט"ז], ולפיכך הרואה שיכול לקיים המצוה בשלימותה, דהיינו לברך על הנר אחר צאת הכוכבים, לא תיקנו לו ברכה קודם לכן.

ואולי תליא במה שחקרו **האחרונים** אי הרואה נר חנוכה **לאחר חצי שעה שכלתה מצוותו** יכול לברך, יש שנקטו בפשטות שיכול לברך כי סוכ"ס שם **"נר חנוכה"** עליו והודלק למצוותו [ומה בכך שעברה חצי שעה, הרי כבר מהרגע הראשון כבתה אין זקוק לה ואפילו הכי בודאי יכול הרואה לברך בתוך החצי שעה, ואי משום שהחייב הוא רק חצי שעה, הרי מבואר בפוסקים שמי שנותן תוספת שמן בנר במכוון כדי שידלק יותר מחצי שעה - הוקצה השמן למצוותו, נמצא דשייך שם **"מצוה"** במה שדולקת הנרות יותר מחצי שעה], ויש שהסתפקו בזה לומר שכיון שהחייב אינו אלא חצי שעה - אי אפשר לברך לאחר מכן (ראה: שו"ת רעק"א מכת"י סי' מב; התעוררות תשובה ח"ג סי' תסח אות א'; בנין שלמה סו"ס ס'; משפטיק ליעקב (פאפא) סי' נו אות ב').

ולכאורה גם בהאי נר דערב שבת שייכא חקירה זו, דכיון שמדליק הנר ומברך עליו מבעוד יום, על אף שאין יוצא בו את **חיובו לדעת הט"ז** אלא סמוך לשקיעת החמה, ועל אף שלכו"נ אין יוצא בו את **שלימות המצוה** עד צאת הכוכבים, אולם סוכ"ס הודלק לשם מצות נר חנוכה, ויתכן איפוא שיכול הרואה לברך עליו אז, כפי שיכול לברך לאחר חצי שעה שכלה החיוב. ובשלמא קודם שקיעת החמה אין לרמות הענין לרואה אחר חצי שעה, דבשלמא אחר חצי שעה יכול הרואה לברך כיון שקיבל הנר שם **"נר חנוכה"** לכל דיניו על ידי הדלקתו אלא שעבר זמן חיובו, משא"כ הכא בערב שבת דעדיין לא קיבל הנר שם **"נר חנוכה"** עד שקיעת החמה לדעת הט"ז. אולם משעת שקיעת החמה של ערב שבת ועד צאת הכוכבים, שפיר דמיא האי נר חנוכה לנר שעבר עליו חצי שעה, ואם כן להדעות התם דמברך הרואה עליו, יוכל גם הכא לברך. ויתכן שגם להדעות התם שאחר חצי שעה אין הרואה מברך, הכא יוכל, כי התם כבר **"כלתה מצוותו"**, ואילו הכא עדיין לא כלתה. וצ"ע בזה.

* * *

ועוד הערה קלה, הנה בלשון **מרן האמרי אמת זי"ע** בשם בנו הקדוש נקט שהרואה בערב שבת **"צריך להמתין קודם עד הלילה"**, ומשמע לכאורה דסביחא ליה דהרואה אין צריך לברך דוקא ברגע הראשון, ולכן יכול להמתין ולברך בלילה, וכדברי **רעק"א** בתשובה (ח"ב סי' ג') **"דפשיטא אף לא בירך מיד בתחילת ראיתו, מכל מקום מברך בעוד שרואה"**.

ויש שהעירו בזה מלשון **רש"י** סוכה מז, א (ד"ה הרואה לפי הגה' הב"ח) שם והמהרש"ל בפרושו שבת **"צריך לברך על ראייה הראשונה"**, אך שמא לא הוי אלא למצוה בעלמא, אבל בדיעבד מברך כל עוד שרואה. ועוד יש לומר, דכל שלא סילק עיניו יכול לברך גם אחר כך, וכוונת רש"י למעוטי היכא שסילק עצמו מהראיה **ובא להביט בהם מחדש** - שאינו יכול לברך עוד, וחילוק כזה מבואר בפוסקים בכל ברכות הראיה (ראה 'שערי הברכה' ריש פכ"א הערה א* והערה ו').

אכן לדעת **הט"ז** שאין על נר זה שם **"נר חנוכה"** מבעוד יום, אלא סמוך לשקיעת החמה, ממילא אם ראה **קודם לאותה שעה** יכול גם לסלק עיניו ממש ולברך מחדש אחר כך, כיון שלא ראה עדיין **"נר חנוכה"** כלל, אלא נר בעלמא (וכי"י ידידי המנוח הגר" חיים נחום ליכטנשטיין ז"ל ביאב"ח נחלי עמי קפט).

ויש להתבונן לפי זה, אם כן למה לא נימא שגם המדליק עצמו בערב שבת לא יברך אלא ברכת **"להדליק"**, ואילו את ברכת **"שעשה ניסים"** לא יברך אלא בלילה, שהרי כתבו **הפוסקים** דהיכא שאין המדליק יכול לברך **"להדליק"** על מעשה ההדלקה (כגון שניסח לברך עד אחרי שהדליק), עכ"ז מברך **"שעשה ניסים"** מצד דלא גרע מרואה (מ"ב סי' תרעו סק"ד ובשעה"צ סק"ח), ואם כן כיון שבערב שבת אין הרואה מברך **אלא בלילה** כסברת מרן הבית ישראל זי"ע, אמאי לא תיקנו שאת

ברכת הרואה נר חנוכה דערב שבת

במכתבי תורה ממרן האמרי אמת זי"ע (מכתב טו-טז): נסתפקתי בשבת העבר, הרואה נר חנוכה בליל שבת, להפוסקים שצריך ליתן שמן בערב שבת כדי שידלק גם בלילה (עי' מחצית השקל סי' תרעט סק"ב; פרי מגדים בא"א שם סק"ב), אם כן יוכל לברך גם בלילה ממש בשבת קודש, או דלא עדיף ממדליק כו'. והוסיף **בני מ' ישראל שי'** (=מרן הבית ישראל זי"ע) להסתפק, את"ל שהרואה מברך גם בלילה באשר צריך שתדלק בתוך הלילה כו', אם כן יש לומר דהרואה צריך להמתין דוקא עד הלילה בערב שבת קודש, וביום לא יברך [כי עיקר זמן נר חנוכה הוא בלילה, אלא שבערב שבת תיקנו להדליק מקודם כיון שאי אפשר להדליק בלילה, אבל להרואה יש לומר דלא תיקנו לברך אלא בזמן עיקר המצוה (הערות מו"ר הגר"צ אברמוביץ ז"ל ב'מכתבי תורה' שם)]. עכ"ל.

ונמצאנו למדים שיש בזה ג' צדדים: האם יכול לברך **מתי שרואה**, הן כשרואה את הנר **מבעוד יום** והן כשרואהו **בליל שבת**. או דילמא, שכיון שהנר הוא עבור **"ליל שבת"**, וכפי שכתבו הפוסקים שצריך ליתן שמן בנר בערב שבת כשיעור שידלק גם בלילה, ממילא צריך להמתין **דוקא לליל שבת** ואז לברך, דמבעוד יום אין עליו עדיין שם **"נר חנוכה"**. או דילמא להיפך, **דדוקא מבעוד יום יכול לברך** - כפי שעושה המדליק, אבל בלילה אינו יכול לברך, כי להרואה לא תיקנו לברך אלא בזמן עיקר המצוה (וראה לשון המ"ב סי' תרעט סק"א ובשעה"צ שם סק"ג).

והנה הצד **"דלא עדיף ממדליק"**, היינו דכיון שאי אפשר להדליק בליל שבת - לכן לא תיקנו אז ברכה לרואה, ואמנם לענין נרות שבת איתא **במגן אברהם** (סי' רסג ס"ק יא) שאשה ששכחה ולא בירכה מבעוד יום יכולה לברך גם משחשיכה, ומבואר בדעתו שאין למנוע ברכה מצד מה שאי אפשר להדליק אז, אולם אין מזה קושי: חדא, דלא קיי"ל כהמגן אברהם בזה (ראה מ"ב שם ס"ק כא), ועוד דגם לידידיה סוכ"ס בנרות חנוכה אין הדין כך, דהא קיי"ל לגבי חנוכה שאם שכח לברך אינו יכול לברך עוד אחר ההדלקה ברכת **"להדליק"** (עי' רעק"א ח"ב סי' יג ומ"ב סי' תרעו סק"ד), ומעתה יש לומר דלא נתקנה ברכת הרואה [שעשה ניסים] אלא היכא שהמדליק יכול לברך אז את ברכתו [להדליק נר חנוכה]. וסברת השני לדעת המגן אברהם שבנרות שבת יכולין לברך אף משחשיכה ובנרות חנוכה אי אפשר, זהו משום שבשבת עיקר המצוה היא **שיהא דלוק** משא"כ בחנוכה המצוה היא **עצם מעשה ההדלקה** (והארכתי במק"א בזה). והדברים עתיקים.

והצד של **מרן הבית ישראל זי"ע** שהרואה יצטרך להמתין דוקא עד הלילה, נראה לכאורה דתליא בפלוגתת המחבר עם **הט"ז** אי כבתה בערב שבת זקוק לה, דהמחבר (סי' תרעג סעי' ב') נמשך אחר דעת **התורמות הדשן** (סי' קב) ופסק ד"אפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום אינו זקוק לה", אולם **הט"ז** (שם סק"ט) האריך בזה ודעתו שכל שהדליק מבעוד יום וכתבה זקוק לה, דאין שם **"נר חנוכה"** על נר זה עד סמוך לשקיעת החמה שאינו יכול להדליק כבר, וחשו הפוסקים לדעתו (כמבואר במג"א שם ס"ק יב ובמ"ב ס"ק כו-כו).

ומעתה נראה, לדעת **התורמות הדשן והמחבר** שיש על נר דערב שבת שם **"נר חנוכה"**, אשר מהאי טעמא כבתה אין זקוק לה, כי יצא כבר בהדלקה, אין סברא לומר שיצטרך הרואה להמתין עד הלילה, שהרי על האי נר איכא שם **"נר חנוכה"** לכל ענין, ולמה לא יברך עוד מבעוד יום, ורק לדעת **הט"ז** דלא הוי בגדר **"נר חנוכה"** אלא משקיעת החמה ואילך, יש צד לומר שחילקו בין המדליק לרואה, ואמרו שהרואה שיכול לקיים המצוה כהלכתה ימתין עד הלילה, דהיינו **עד שקיעת החמה**, שאז מקבל האי נר שם **"נר חנוכה"**.

אבל יש לומר, דכיון דסוכ"ס בעינין ליתן שמן כשיעור שידלק מצאת הכוכבים ואילך, נמצא **ששלימות המצוה** לא הוי אלא מצאת הכוכבים ואילך, אלא

ז"ע מבימה"ד הבדיל על הכוס תחילה, ומיד בסיום ההבדלה שתה בזריות את הכוס בעודו עומד [אף שברוך כלל היה רק מתחיל ללגום מעט בעמידה - ואת עיקר השתיה שתה בישיבה], וברגע כמימריה לקח את הנר הדולק מאת המשמש-בקודש, ופתח בברכת "להדליק נר חנוכה" ו"שעשה ניסים" והדליק הנרות בתערת אש, ורק לאחר שסיים נתיישב על מקומו ובירך "על הגפן" על יין ההבדלה [לאחר מכן שאלו הרה"ח רבי **בונים קורניק** ז"ל שעמד שם, אם לשורר "מעוז צור", וענה כ"ק אדמו"ר ז"ע: **כמדומני שבמוצאי שבת לא שוררו זאת, וציוה שישירו "המבדיל"**].

וכבר כתבתי בספרי **"ביד נביאך"** (תהלים מב, ו) שתאירתי פעם מאורע זה לפני הג"ר **מנשה קליין זצ"ל בעל ה"משנה הלכות"**, והתפעל עד מאוד, והפטיר בלשון הנמרא (חולין טז, א) **"זריותה דאברהם קא משמע לך"**...

שינה ממנהגו והדליק קודם: רציתי פעם "לטעום" גם מהדעה השניה...]

וראה **אור זרוע לצדיק** (תולדות מרן הלב שמחה ז"ע ח"א עמ' טז), שפעם בשנות התר"צ, עת התגורר הלב שמחה בארץ הקודש, יצא מביתו במוצאי שבת חנוכה ופגש את הרה"ח רבי יוסל סקולסקי ז"ל ויאמר לו בפליאה: "מעניין... הדלקתי היום נרות חנוכה קודם הבדלה..." והנה לא עברו שבועות ספורים והתקבלה איגרת מ"גור", בה סופר כי בשנה זו גם אביו מרן האמרי אמת ז"ע הדליק נרות חנוכה קודם הבדלה...

* * *

חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם ז"ע נהג להבדיל קודם הדלקת נר חנוכה - כדעת הש"ז, ובהיותו בצל קדשו בשבת חנוכה, ראיתי בעצמי שמיד במוצ"ש הכין המשמש-בקודש את המנורה, וכאשר נכנס אדמו"ר

* * *

מרן האמרי אמת מגור ז"ע היה נוהג בדרך כלל כהט"ז להבדיל תחילה, אולם היו שנים ששינה ממנהגו זה ונהג כדעת הפוסקים להדליק תחילה ורק אחר כך להבדיל. וכה כתב מו"ר הג"ר **צבי אברמוביץ ז"ל** ברשימותיו: "סיפר לי **רבי לייבל לוי"ר ע"ה** (בן הרי"מ ז"ל), שזקנו **האמרי אמת** היה משנה בסדר מוצאי שבת של חנוכה, היינו שלפעמים היה מבדיל ואחר כך מדליק נרות חנוכה ולפעמים איפכא. ושאלה לו בתו מרת מאטיל (=לוי"ר ע"ה) למה הוא עושה כה וכה? והשיב: **היות שזו מחלוקת בפוסקים, על כן לפעמים עושה כמר ולפעמים כמר**. הוסיפה ושאלה בתו: והאין הנך זוכר מה עשית בשנה שעברה כדי לעשות השנה איפכא? השיב **אדמו"ר זצ"ל** בצחות: מי אומר שאני זוכר? לפעמים הנני "טועה" ועושה ב' שנים אותו דבר..." [ויש שמסרו שהשיב מרן האמרי אמת ז"ע לאחד מבניו ששאלו מדוע

זאת חנוכה

ומעתה נראה שהיום **השמיני** דחנוכה הוא כנגד **הציץ**, אשר נאמר בו (שם כח, לח) **וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָמִיד**. ובגמרא (יומא ז, ב) הקשו: מאי **"תָּמִיד"**, אילימא "תמיד על מצחו", מי משכחת לה, מי לא בעי מיעל לבית הכסא, ומי לא בעי מינש? [ואמרו שם דלרבי שמעון היינו שהציץ מרצה תמיד אפילו כשאינו לובשו, ולרבי יהודה היינו שלא יסיח דעתו מהציץ]. ואמר **חו"ז אדמו"ר הגה"ק הפני מנחם ז"ע** בשם אביו **מרן האמרי אמת ז"ע**, שפירוש **"תָּמִיד"** היינו שצריך הכהן גדול לראות שתשאר בו הארת הציץ לעולם - גם בשעה שאינו לבוש בו, ועל ידי זה גם בשעה ד"**בעי מינש**" - שהכוונה ל"נפילה" בעבודת הבורא, או בשעה ד"**בעי מיעל לבית הכסא**" - שנגרר חלילה למקומות מטונפים, תעמוד לו רשימת הציץ (פני מנחם) פרשת תצוה עמ' קנט; 'אמרי אמת' שם סוף תרצ"א; פרשת כי תבוא תרס"ו ד"ה לא עברתי].

ונמצא לפי זה, שהציץ הוא בגד מיוחד שיש בו חן להמשיך את הארתו **"תָּמִיד"** - לעולם, ויתכן שנכלל בציץ כח להמשיך עמו גם את הארת **שאר הבגדי כהונה** לעולם, ולכן בזאת חנוכה שהוא מכון כנגד הציץ, הוא יום המסוגל להמשיך את הארת החנוכה **"מ"יום המָשח" ל"אֲחֵרֵי המָשח"** ולכל השנה כולה, לקיים **וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָמִיד**. ועל נקודה זו סובבין התפילות והבקשות ביום נעלה זה, שזנכה שתמשך הארת החנוכה לעולם, גם בשעה דבעי מינש וגם בשעה דבעי מיעל לבית הכסא. כן יזכנו השי"ת.

והוא היה בחינת המלבוש, שניתן לו שמונה בגדי כהונה, **"ולכן יש שמונת ימי חנוכה - שבכל יום מתגלה הארה מבגד מיוחד"**. עכ"ל. ומבואר בדבריו חידוש נפלא, כי שמונת ימי החנוכה הם כנגד שמונת בגדי הכהן גדול.

ונראה לענ"ד כי מסתמא מסודרים הימים לפי סדר לבשת הבגדים - מהמכנסים ועד הציץ, כמבואר ברמב"ם (ריש פ"י מכלי המקדש) שסדר לבשת בגדי כהן גדול הוא כך: **מכנסים, כתונת, אבנט, מעיל, אפוד וחושן, מצנפת, ציץ**. ולפי זה נראה שהיום הראשון דחנוכה הוא כנגד **המכנסים**, ולפיכך ביום זה נמצא הפך הטהרה [וכמו שכתבו המפרשים שהיום הראשון נתקן כנגד מציאת הפך], כי הנה בענין המכנסים נאמר בתורה (תצוה כח, מב) **וְעָשָׂה לָהֶם מִכְנָסִי בָד לַכֹּסֶת בָּשָׂר עֲרוֹה**, שהוא בחינת **טהרה**, ומעליהם לבש הכהן את שאר בגדיו שנאמר בהם (שם כח, ג) **וְעָשָׂה אֶת בְּגָדֵי אֶהְרֹן לְקָדְשׁוֹ לְכַהֲנֹ לוֹ** - בחינת **קדושה** דייקא. והמכוון בזה, על פי הנודע בסדר מדריגות האדם שהטהרה קודמת לקדושה (עי' ע"ז כ, ב), ולפיכך המכנסים שהם בחינת הטהרה הם הלבוש הראשון [ומהאי טעמא לא נזכרו המכנסים במקרא ד"**לְקָדְשׁוֹ לְכַהֲנֹ לוֹ**" הנזכר, והארכתי בזה במק"א], ועל גבם באו מדריגות **הקדושה** של שאר הבגדים. וכמו כן בחנוכה, היום הראשון הוא בחינת מציאת פך הטהרה, ועל גבי טהרה זו חלה הקדושה מהעולמות העליונים בשאר הימים.

צדיקי קמאי הפליגו במעלת **"זאת חנוכה"**, ואמרו שהוא יום המסוגל לתפילה. ונראה לי לומר בזה מילתא בטעמא, כי בשנה שאירע בה סג דחנוכה, הנה ביום השמיני, כאשר ידעו שמחר כבר יהיה להם שמן טהור, הבינו שבזמנא יכלה מהם הנס, שהרי לא עביד רחמנא ניסא בכדי (עי' ברכות נח, א; זוה"ק מקץ רא, ב), ולפיכך כל אותו היום היו מסתמא עומדים בתפילה, מבקשים ומתחננים שאותה אהבה נפלאה שנראתה עליהם בשמונה ימים אלו, תמשך ותופיע ותזרח בהם בכל ימות השנה, ולאורך כל חייהם. ולכן על ידי תפילתם ביום זה, נשאר כח התפילה קבוע לדורות ב"זאת חנוכה".

ובאמת עיקר התפילה היא על נקודה זו עצמה, לבקש מהשי"ת שימשך כח הימים לכל השנה, כפי שהיה רגיל **מרן האמרי אמת ז"ע** להזכיר במאמרי "זאת חנוכה", שבסיום קרבנות הנשיאים נאמר מתחילה (ו), זאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמָּשָׁח אֹתוֹ, ומיד לאחר מכן נאמר (שם פסוק פח) זאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמָּשָׁח אֹתוֹ, לרמז שהעיקר הוא להמשיך ההארה **"מ"יום המָשח" ל"אֲחֵרֵי המָשח"**. ופעם פירש בזה מאמרם ז"ל (שבת כג, ב) הרגיל בנר היווין ליה בניס תלמידי חכמים, **"הרגיל"** היינו אותו המרגיל את הארת החנוכה וממשיכה לכל השנה, הוא זוכה לבנים תלמידי חכמים ('אמרי אמת' מאמרי חנוכה תרע"ה ליל ה').

והנה איתא **בשפת אמת** (חנוכה תרנ"ה ד"ה והנה) דבר מחודש, בהאי לישנא: חנוכה הוא בכח הכהן גדול, אהרן הכהן, שהניח רשימה קדושה לעולם, ומתגלה בחנוכה.

לעילוי נשמת

הרה"ח המפואר
רבי ישראל יהודה ז"ל
בן הרה"ח רבי ראובן ז"ל
גשידי
נלב"ע כ"ד כסלו תרנ"ח חנוכה תשע"ו
חנצב"ה

כל הזכויות שמורות

הארות והערות יתקבלו בברכה

לתרומות והנצחות: מכון **"נעימים אמריה"** NEIMIMAMUREYU@GMAIL.COM

ניתן להשיג את ספרי הרב שליט"א

כהלכות הפסח - עניני פסח / הלכה ומנהג + **סוכת שלומך** - מצוות חג הסוכות שבביהמ"ק / הלכה ומנהג + **מרא דשמעתתא** - שיעורים על סדר פרשיות התורה והמועדים + **ביד נביאך** - על נביאים וכתובים + **איגרת הפורים** - על מגילת אסתר + **נס לשושנים** - מאמרים בעניני חנוכה + **הליכות הרועים** - רבוה"ק לבית גור ז"ע / הלכה ומנהג **אזל מהמלאי** + **שם ושארית** - הרה"ק רבי משה בצלאל אלטר הי"ד + **שם ושארית** - הג"ר יעקב מאיר בירדמן זצ"ל **אזל מהמלאי** + **קונטרס "דער קאצקער קוויטל"** + מאמר "פדיון הבן באלכסנדר" + **ספר מסעות האמרי אמת לארה"ק** נמצא בהגה"ה מחודשת ויצא אי"ה בקרוב